Kraków
do Biblioteki
Jagiellońskiej
Anonny n 12

„ראדאמער - קעלצער לעבען" מיט דער „פאנאראמע" פאר 25 גר.

פרייז 25 גראשען | XV-ער יאהרגאנג | „Należytość pocztowa uiszczona gotówką" | 6 (704) | „Radomer-Kielcer Leben" | היינט 10 זייטען

Radom, dnia 11-go Lutego 1938 r.
ראדאם, פרייטאג י' אדר א. תרצ"ח
טעלעפאן פון רעדאקציע 15 - 18

ראדאמער-קעלצער לעבען

פאראווע פארבעריי
און כעמישע פראלניע
A.
HEMPEL
פאבריק און צענטראלע אלטע שטאדט 7
פיליעס:
זשעראמסקי 1
זשעראמסקי 21
זשעראמסקי 59
טראוגוטסא 11
קעלנער צו וואשען צו 15 גר.

מיר ווינשען א הארציגען מזל טוב אונזער ברודער און שוואגער
דוד גוטמאן און פרוי צו דער פארלאבונג פון זייער טאכטער
לאלא מיט ה' לעאן ראזענצווייג
זאל מיט גליק זיין געשלאסען זייער צוזאמענבונד
לאה און בן ציון חיינבערג

Najszczersze życzenia składają koledze
Jakubowi Gurfinklowi z p. Esterą Goldberżanką
z okazji Ich zaślubin
Herszenfus Abraham
Rozenberg Azriel.

PRZEDSTAWICIELSTWO WŁOSKIEJ SP. AKC.
Adriatyckie Towarzystwo Ubezpieczeń
Riunione Adriatica di Sicurta
1838 – 1938 100 lat istnienia Towarzystwa
P. LICHTENSTEIN
RADOM, Traugutta 43 m. 11
UBEZPIECZA: na życie (na wypadek śmierci), od następstw wypadków publicznych, od kradzieży ruchomości (we wszelkich pomieszczeniach); od ognia (wszelkich obiektów i urządzeń); od wszelkich szkód i wogóle na wszystkie ubezpieczenia w zakres ubezpieczeń wchodzące.

Wytw. Wyrobów Cukierniczych p. t.
„Americanka" L. Wajsbrot Rynek 16
מאכט באקאנט דאס ג. פובליקום, אז עס איז געעפענט געווארען פון ניי יאהר
א צוקערניע און היגיענישע בעקעריי
איינגעארדענט לויט די לעצטע סאניטארע פארשריפטען.
יעדען טאג פריש און פיין געבעקס צו ביליגע פרייזען. פערשידענע געשמאקע טשאסטעס פון דער פיינסטער קוואליטעט צו 15 גר.
ס'איז צו בעקומען שטענדיג טארטען מארציפאנאווע פון 1.50 אן
עלץ הערט אויסגעארבייט דורך א פאכמאן מיט א לאנגיעהריקער פראקטיק.
אלע מיניס געבעקסען ווי לוקסען, בילקעלעך. טשאסטעס, וואפלעס, הערבאטניקעס, טארטען, באקאלעס דעסעראווז, לעקעך, פערשידענע קרעמען, מינדאלאווע ארטיקלען און פרייטאג חלות — בעקומט מען
אין דער יודישער צוקערניע „אמעריקאנקא" טראוגוטא 62
ווי אויך אין דער היגיענישער צוקערנישע בעקעריי רינעק 16
און אין געוועלב רינעק 14
עס ווערן אויך אנגענומען בעשטעלונגען אויף שמחות, באלער, קאנצערטן א.ז.וו.
שאקאלאד פון פערשידענע פירמעס און פרוכטען צו ביליגע פרייזען

א הערצליכען מזל-טוב ווינשען מיר אונזער פערהאלטונג'ס-מיטגליד
ישראל זעגמאן צו דער חתונה פון זיין זוהן
משה מיט פרל. סאלא קאלטמאן
די פערוואלטונג פון שניידער-צעך
וויסאלדא 10

Gdy na dancingu, lub balu chcesz szaleć?
I chcesz naprawdę być w dobrym humorze
To musisz tylko w gilzach „WAWEL" palić,
Nic ci na humor lepiej nie pomoże.

אונזער פריינד ישראל זעגמאן און זיין פרוי צו דער חתונה פון זיין זוהן
משה מיט פרל. סאלא קאלטמאן
ווינשען מיר נחת אין דעם יונגען פאר א גליקליכע צוקונפט
משה רובינשטיין מיט פרוי און קינדער
(פרעזעס פון האנדווערקער-קלוב וויסאלדא 10)

ווילט איהר האבען קלארע, זויבערע וועש, נייע גארדעראבעס, שניי-ווייסע פארהאנגען,
גייט נאר צו וואשען און פארבען אין דער בעקאנטער
כעמישער פארבעריי און פראלניע פון דער ערשטקלאסיגער פירמע
A. HEMPEL
Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11
ווער ס'האט זיך נאך ניט איבערצייגט זאל פרובען און וועט זיין ענטציקט פון דער שענער, עסטעטישער אונפאכמענישער ארבייט. ס'ווערט אויך געוואשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! —פינקטליכע אויספיהרונג סאלידע בעהאנדלונג קומט און איבערצייגט אייך
צענטראלע: אלטע שטאדט 7 אפיצ טעל 70 - 19
פיליעס: זשעראמסקי 1, טראוגוטטא 11
זשעראמסקי 21, זשעראמסקי 59
ביליג צו וואשען קאפעלושען

שטאדט-ראט נעכטען אנגענומען די רעזיגנאציע פון פרעזידענט שטשאווינסקי

די נעכטיגע זיצונג פון שטאדט-ראט האט צוגעזאגט צו זיין זעהר אינטערע-סאנט, כחמת דעם, וואס אויף דער טאג-ארדנונג האט זיך געפונען צווישען אנ-דערע פינקטען אויך דער ענין פון פרעז. שטשאווינסקיס רעזיגנאציע אלס שטאדט-פרעזידענט, און וועלכען דער שטאדט-ראט האט בעדארפט באשליסען, צי די דאזיגע רעזיגנאציע אנצונעמען, אדער ניט.

ווי מיר האבען שוין מיטגעטיילט אין אונזערע פריערדיגע נאטיצען, האבען שוין פון א לענגערער צייט, קורסירט פארשידענע קלאנגען וועגען דער רע-זיגנאציע פון שטאדט-פרעזידענט שטשא-ווינסקי. ברענגענדיג די דאזיגע ידיעה, האט די גאנצע היגע פרעסע געפרובט זי פארשידנארטיג קאמענטירען, אנגע-בענדיג כלערליי סיבות, וואס זאלן האבען געשטויסען דעם פרעז. שטשאווינסקי צו זיין רעזיגנאציע.

איז דעריבער גישט קיין וואונדער, וואס די נעכטיגע זיצונג פון שטאדט-ראט האט ארויסגערופען אנ'אויפהייטע-רונג אין היגען פאליטישען וועלט און צוגעצויגען א היבשען עולם אויף דער גאלעריע.

מיט א קליינע פערשפעטיגונג עפענט די זיצונג דער וויצע-פרעז. אינזש. רא-דאמסקי און מעלדעט א בערעכטיגונג סצד א רייה פערזאנען, ראטמענער, וועל-כע האבען נישט געקאנט קימען אויף דער זיצונג. נאך דעם לייענט איבער דער סעקרעטאר פון שטאדט ראט, קא-וואלטשיק, א רעזאלוציע, אין וועלכער ס'ווערט נעסטעמפעלט דער ביזוויליגער ארויסטריט פון דער ענדעקישער צייטונג „גאזעטא ראדאמסקא" געגען דעם פאקט פון באשענקען דאס ראדאמער מאגיס-טראט מיט א ארדער פאר דעם אנטייל פון דער היגער בעפעלקערונג אין די בעפרייאונגס-קאמפען פון פוילען. די רעזאלוציע, וועלכע איז געהאלטען גע-ווארען אין א טאן פון שארפער טאדע-לונג, איז אונטערגעהאלטען געווארען

אויך פון ווירטשאפטליכען בלאק און איינשטימיג אנגענומען.

נאכ'ן איבערלייענען די רעזיגנאציע בריעף פון די ענדעקישע ראטמענער מיט זייערע פערטרעטער, וועלכע זענען שוין אלע אויף דעם סמך נישט אנווע-זענד געווען אויף דער נעכטיגער זיצונג, האט וו. פרעז. ראדאמסקי ערקלערט אז די מאטיווען פון זייער דעמיסיע ענט-שפרעכען נישט די פארשריפטען פון געזעץ און דעריבער האט די שטאדט-פער-וואלטונג די רעזיגנאציע נישט אנגענומען.

ס'ווערט דאן געלייענט א בריעף פון פרעז. שטשאווינסקי, אין וועלכען ער רעזיגנירט פון זיין אמט. דערביי דריקט ער אויס זיין ווילען צו בלייבען ווייטער אויף זיין שטעלע אזוי לאנג, ביז ס'וועט אויסגעפיהלט ווערן זיין נאכפאלגער און באשטעטיגט ווערען פון דער מאכט. אין זיין מינדליכער ערקלערונג זאגט פרעז. שטשאווינסקי, אז ער לייגט זיין מאנדאט גוראד איצט, נאך דער דורכגעפיהרטער

לוסטראציע פון דער מיניסטעריאלער רעוויזיר-קאמיסיע, וועלכע האט אין רע-זולטאט ארויסגעגעבען א גוטע אפשא-צונג פון דער היגער זעלבסטפערוואל-טונג'ס-טעטיגקייט פאר זיין קאדענץ.

די רעזיגנאציע ווערט אנגענומען ביי דער געגנערשאפט פון ווירטשאפטליכען בלאק. דערביי ווערט דעם פרעז. אויס-געדריקט גרויס אנערקענונג און א דאנק פאר זיין מיהפולער ארבעט ביים סאנירן די ווירטשאפטליכע פארהעלטנישען אין דער ראדאמער שטאדט-פערוואלטונג.

צוליב דעם, וואס דער ווירטשאפט-ליכער בלאק האט אויסגעדריקט באדויער מיטן אוועקגיין פון פרעז. שטשאווינסקי, וועלכער זאל לויט איהם האבן געצוואונגען געווארען צו דעם שריט — ערקלערט פרעז. שטשאווינסקי, אז ער איז ניט מינדעריעהריג און מ'קאן איהם ניט צווינגען, מיטן אדורכזעצען א ריי אנדע-רע פונקטען פונ'ם טאג-ארדנונג איז די זיצונג געשלאסען געווארען ארום 10 אווענד.

SPIESZ po fortunę do „WAJSELFISZA" gdyż ciągnienie rozpoczyna się już 17-go lutego.

Z okazji zaręczyn naszego kolegi
Leona Rozencwajga
z p.
Lolą Gutmanówną
najszczersze życzenia
składają
B-cia Rozencwajg Żerom. 14
Najhaus, Potażnik,
Kirszenblat, Cukier.

א הערצליכען מזל טוב ווינשען מיר אונזער חבר דוד גוטמאן מיט זיין פרוי
צו די תנאים פון זייער ליבע טאכטער
לאה מיט ה' לייבל ראזענצווייג
די עלטערן פיל נחת און דעם יונגען פאר א ליכטיגע צוקונפט
פערוואלטונג פון יודישען האנדווערקער פעראיין
אין ראדאם רווינסקא 1

דער פאמיליע זעגמאן
צו דער האכצייט פון זייער זוהן
משה מיט פר"ל. סאלא קאלטמאן
גראטולירען מיר הערצליך און ווינשען א גליקליכע
צוקונפט דעם יונגען פאר
גבריאל זיגמאן און פרוי

דעם פערוואלטונג'ס - מיטגליד ה'
ישראל זעגמאן צו דער האכצייט פון זיין זוהן
מאריץ מיט פר"ל סאלא קאלטמאן
ווינשט פיעל גליק
די פערוואלטונג און פערסאנאל פון דער געזעלש. „טאז".
אין ראדאם

אויף דעם נייעם לעבענס - וועג
פון ה' משה זעגמאן מיט פר"ל. סאלא קאלטמאן
ווינשען א גליקליכע צוקונפט
פסח ווייסבארד עם פרוי

א הערצליכען מזל-טוב ווינשען מיר אונזער חבר
ישראל זעגמאן און פרוי צו דער האכצייט פון זייער זוהן
משה הלל מיט פר"ל סאלא קאלטמאן
זאלען זיי דערלעבען א סך נחת פון יונגען פאר
חברה אהבת - רעים
אין ראדאם

זאהל ארבייטער - הויז קעלעס קראוו 1.
היינט פרייטאג דעם 11 פעברואר ד. י. 8 אווענד
קומט פאר
א רעפעראט
— פון —
ד"ר לייפונער ווארשא
א. ה. ט. „איינרעדעניש איז ערגער ווי א קרענק"
בילעטען צו בעקומען פאר צונעגליכע פרייז א גאנצען טאג ביי ה' קוראווער (אפטייק - סקלאד) ושעראמסקי 1 און פון 6 אווענד ביי דער קאסע פון
ארבעטער הויז.

„טאז" בעשפייזט הונדערט ארימע קינדער איז פשיטיק.

די טעג האט דער ראדאמער „טאז" אנגעהויבען א בעשפייזונג'ס-אקציע אין פשיטיק, וואו עס ווערט דורך איה ער-נערט 100 ארימע יודישע קינדער. עס ווערט אויך אהין ארויסגעשיקט יעדען זונטאג א דאקטאר, וועלכער אונטערזוכט און ערטיילט מעדיצינישע הילף ארימע קראנקע. ס'ווערט חוץ דעם אויך איינ-געארדענט אין פשיטיק א דענטיסטישער קאבינעט.

אינטערעסאנטער רעפעראט פון ד"ר לייפונער.

היינט 8 אווענד וועט אין ארבייטער-הויז האלטען א רעפעראט דער בעקאנ-טער מעדיצין-דאקטאר און געזעלשאפט-ליכער טוער ד"ר לייפונער א. ד. ט. „איינרעדעניש איז ערגער ווי א קרענק". סיי די פערזאהן און סיי די טעמע זאגען צו צו זיין זעהר אינטערעסאנט. דער וועלכער רעפעראט איז געהאלטען גע-ווארען אין ווארשאווער ליטעראטען-פעראיין 4 מאהל ביי פולע זאהלען.

דורך דער בעמיהונג און איניציאטיוו פון שניידער-צעך איז די פארלעזונג ער-גאניזירט געווארען.

פון האנדווערקער - פערבאנד רווינסקא 1.

קאמוניקאט

די קולטור-קאמיסיע ביים יודישע האנדווערקער - פערבאנד אין ראדאם רווינסקא 1 מעלדעט, אז די נאהנסטע טעג ווערט געעפענט די ביבליאטעק. עס ווערען דעריבער אויפגעפאדערט אלע ביזאיצטיגע לייענער פון דער ביבליא-טעק וועלכע באזיצען ביכער, זאלען אין פערלויף פון 10 טעג אפגעבענען. אין געגענטייל וועלען די ביכער איינגעמאנט ווערען אויפן גערעכטליכען וועג.

דער טערמין פון דער ערעפנונג וועט בעזונדער געמעלדעט ווערען.

ערעפענונג פון נייעם לאקאל פון פראפ. גיסער'ס מוזיק-שולע

איבערמארגען זונטאג 6 אווענד קומט פאר צום נייעם שול-יאהר, די ערעפנונג פון נייעם לאקאל פון פראפ. גיסער'ס מוזיק-שולע, אויף קאפערניקא 3.

אויף דער ערעפנונג וועט אויסגעפירט ווערען א שענער קאנצערט פון די שילער.

„באַרג מע ס׳בלעטעל".

עטליכע חברמפר געווענדעט דירעקט און אויסשליסליך צו די אבאָנענטען און קויפער פון אונזער צייטונג.

לאָמיר פטרן א צרה, וואָס מאַטערט אונז געמיינזאַם און אין אינטערעס פון אבאָנענט און קויפער און אין אינטערעס פון דער צייטונג גופא ליגט, אַז מיר זאָלען זיך ווי אַמשנעלסטען דערפון באַפרייען.

די צרה הייסט: „באַרג מע ס׳בלעטעל"...

„באַרג מע ס׳בלעטעל" איז פאַר אונז אַלע פונקט אַזאַ אומגליק ווי אַנ׳אומגליק עס זענען פאַר די פעלדער יטנע היישריקען, וואָס מאַכען א תל פון דער זריעה, ביי וועלכע מענשען האָרעווען אַזוי פּהרליך און אַזוי שווער.

א גאַנצע שטאָדט מיט יודען קיין עין הרע לייענט דעם „ראדאמער קעלצער לעבען". פרעמדע זענען אונז מקנא:

— דאָס „ראַדאָמער קעלצער לעבען" איז דאָך אַזוי פּאָפּולער. דאָס „ראַדאָמער קעלצער לעבען" ווערט דאָך אַזוי אומעטום געלעזען.

א וואונדער בלויז, וואָס דאָס „ראַדאָמער-קעלצער לעבען" פערמאָגט נאָך נישט אַנ׳אייגענע געביידע, א „פּרעסעפּאַלאַץ" ווי עס פערמאָגט למשל דער „אי. ק. צ."

די ווירקליכקייט איז אָבער אַנ׳אַנדערע. מיר זענען אפילו נישט אימשטאַנד צו פערזאָרגען די צייטונג מיט דער נויטיגער שריפט, און אויב איהר, ליעבע אבאָנענטען און קויפער, שטרענגט אָן אייערע אויגען בעת איהר לייגט די צייטונג, ווייל די שריפט איז אַנ׳אַלטע און אויב מיר, די שרייבער, האָבען נישט איין מאָהל האַרץ-קלעמעניש פון דרוק-פעהלערען, וועלכע מוזען ענטשטעהן ביים זעצער, ווייל די אותיות זענען אַלט — ווייסט-זשע, אַז שולדיג דערין איז דער „הייסעריק", וואָס רופט זיך: באַרג מע ס׳בלעטעל".

„באָרגען" די צייטונג אויף „אויסצולייענען" איז א פשוטע גזילה. דאָס בעראַבעוועט מען פרעמדע האָרעוואַניע און דאס איז א טויט-קלאַפּ פאַר דער צייטונג, וועלכע איז נישט אימשטאַנד דערפאַר זיך צו ענטוויקלען און ווי געהעריג צו בעדינען די לעזער.

דאָס „באַרג מע ס׳בלעטעל" איז א ספּעציעל אַנשיקעניש און האָט זיך מוראַ׳דיג איינגעבירגערט אין ראַדאָם. אין קיין שום שטאָדט ווייסט מען נישט פון אַזא „מאָדע". אין ראַדאָם איז עס געוואָרען א „נאָרמאַלע" ערשיינונג, אַז איין שכן אַבאָנירט די צייטונג פון שפּעטער גערט זי פון האַנד צו האַנד צו א צעהנדליג שכנים.

וועלכער אבאָנענט און קויפער עס טהוט אַזוי, בעגעהט א גרויס פערברעכען, נישט נאָר לגבי די מענשען, וועלכע זענען בעשעפטיגט ביי דער צייטונג, אַזוי גוט ווי דער שניידער ביי זיי וואָרשטאָט און דער סוחר אין זיין געוועלב און קיינער האט נישט קיין רעכט צו געניסען בחנם פון ווייער ארבייט, נאָר גרעסער איז דאָס פאַרברעכען לגבי דעם געדרוקטען יודישען וואָרט, לגבי דער יודישער פרעסע, וועלכע ערפילט דאָך גרויסע און וויכטיגע געזעלשאַפטליכע אויפגאַבען.

די פּוילישע צייטונגען אין ראַדאָם האָבען פערשידענע קוועלעס פון הכנסה. איינע לעבט פון די קאַסעס פון די פּריצים, א צווייטע ווערט געשטיצט דורך קאָמאַרניקעס, א דריטע ליפערט סענסאַציעס. דאָס „ראַדאָמער קעלצער לעבען", אַלס יודישע און אומאָבהענגיגע צייטונג, האָט נישט און קען אַזעלכע קוועלען נישט האָבען. נישטאָ קיין יודישע אָרגאַניזאַציעס, וואָס זאָלען אמאל א טראַכט געבען, אַז אויך א יודישע צייטונג דאַרף אונטערשטיצט ווערען פּערקעהרט — יעדע אָרגאַניזאַציע און אינסטיטוציע פערלאַנגט אונטערשטיצונג מצד דער צייטונג, גלייך מיר וואָלטען עס געווען די מלוכה, אָדער פערמאָגט א מלוכה-קאַסע. אונזער איינציגע הכנסה-קוועלע איז דער אָבאָנענט, דער קויפער, און דעריבער איז עס אַזוי גרויס דער פערברעכען, ווען מען רייסט זיך אויך אין דעם ראַזינען איינציגען הכנסה וועקעלע און מען „באָרגט" זיך די צייטונג „אויסצולייענען".

מיר ווילען נישט אַזעלכע „טרייע" לעזער. נישט פאַר זיי שרייבען מיר און נישט אַזעלכע זענען ווערט, אַז מען זאל פאַר זיי א צייטונג אַרויסגעבען.

עס פערשטעהט דער אַבאָנענט, אַז א פערברעכען איז מצד דעם צייטונג׳ס-פערקויפער, ווען ער באָרגט די צייטונג צום לייענען און נעמט דערפאַר א גראָשען אדער א צוויי׳ער. דאס איז גניבה. דער צייטונג׳ס-פערקויפער מהוט עס באַשט צוליב פרנסה. ער בעראַבעוועט יענעם לטובת דער אייגענער קעשענע. אָבער צו וואס זאל אזעלכעס טהוען אַנ׳אבאנענט און א קויפער פון דער צייטונג? ער נעהמט דאָך שוין נישט קיין „אויסליי געלד", ער טהוט סתם א טובה א שכן. עס איז דאָך אָבער נישט שייך צו טהוען א „טובה" פון וועלכער עס קומט ארויס א רעה סיי פאַר יחידים און סיי פאַרן כלל!

ס׳איז, מיינען מיר, נישט נויטיג נאָך ברייטער צו בעגרינדען און אויפצוקלערען ווי ווייט עולה עס איז, ווען מען „באָרגט די צייטונג אויף אויסצולייענען".

מיר ווענדען זיך דעריבער צו אונזערע אבאָנענטען און קויפער, צו אַט דער טרייער און שטענדיגער מחנה, אַז זיי זאָלען אויך אין זייערע אייגענע אינטערעסען טהוען ענדליך דאָס, וואס זיי פערשטעהען שוין נישט פון היינט, נאָר האָבען ביז איצט, צוליעב שלעכט בעגריפענע קורטזאויג-טעמים, נישט געהאַט קיין כוח צו האַנדלען קאָנסעקווענט — נישט „אויסבאָרגען" דעם „ראדאמער קעלצער לעבען".

מיר בעטען אייך דאָס, קודם-כל אין אינטערעס פון דער יודישער צייטונג, וועלכע איז אונז אַלעמען טייער און וועלכע איז פאַר ראַדאָם אַזוי נויטיג.

„באַרג מע ע׳בלעטעל".

ניין.

קויפט דאס „ראדאמער קעלצער-לעבען".

אַ ש—ר.

3 יודען מיט א האלבען פונט שטערלינג.

אלע זענען פער׳משפט געוואָרען פאַר האנדלען מיט פרעמדע וואַלוטע.

דריי אידען פון אָגנאָפּאָל זענען געוואָרען בעשולדיקט אין האַנדלען מיט פרעמדע וואַליוטע. דאָס זענען: יצחק פעלדמאָן, חיים שאַסלאָנר און דוד האָראָוויץ.

די בעשולדיגונג איז בעשטאַנען אין דעם, וואס פעלדמאַן האָט פערקויפט א האַלבען פונט שטערלינג (ארץ ישראלדיג געלד) שאַכלאַנדערן און שאַטלאַנד האט ווייטער פערקויפט האָראַוויצען. דער מסחר איז געגאַנגען אויף אזא אופן, וואָס פעלדמאַן האָט מיט׳ן $^1/_2$ פונט בעצאַהלט שאַטלאַנדערן פאַר טאַקאַלאַר און אַנדערע סחורות. אין זיין פּרוכטען-געשעפט; שאַטלאַנד ווידער האט דעם האַלבען פונט געגעבען האָראַוויץ׳ען פאַר נעכטיגען און פאַר עסן אין זיין האָטעל ווענען דעם ראַזיגען האַנדעל האָט זיך דערוויסט די פּליה-בריגאַדע, וועלכע האָט אַלע דריי יודען געשטעלט פאַר׳ן היגען קריי-געריכט.

שאַסלאַנד האָט זיך מודה געווען, אַז ער האָט בעקומען דעם $^1/_2$ פונט פון פעלדמאַן און האט פערשיט די אַנדערע צוויי אידען.

דער יהויפּ-בעשולדיקטער פעלדמאַן איז דאָקטאר פילאזאפיע ער האט שטודירט אויף א פראַנצויזישען אוניווערזיטעט. קומענדיג קיין פוילען איז ער געוואָרען לעהרער אין תרבות-שולען. ווען ער האט פערלוירען דעם פּאָסטען אַלס לעהרער, האט ער זיך געעפענט א פרוכטען-געשעפט.

דאס געריכט האָט אַלע דריי אידען פעראורטיילט אויף 6 מאָנאַטען אַרעסט יעדען איינעם, אָבלעגענדיג זיי די שטראָף אויף 3 יאָהר.

אַר.

כ׳וויל נישט דעם מיליאָן!...

מאָנאָלאָג פון א לאטעריע-שפּילער

פון י. אבערזשאנעק

צי איך שפּיל אויף דער לאָטעריע? א שיינע שאלה כ׳לעבען! א ברירה האָב איך? איך מוז שפּילען! פאַרוואָס? ווייל ס׳זענען דאָ קאָלעקטורען און נישט אַזוי ווייט די קאָלעקטורען, ווי די סוב-קאָלעקטאָרען.

אַז ס׳זענען דאָ מעהר שותפים ווי הינער, מעהר סוב-קאָלעקטאָרען ווי שפּילער. און ווייסט איהר, וואָס דאָס איז אזוינס א סוב-קאָלעקטאָר? דאָס איז א יוד א נודניק, א צוטשעפּעניש. ווי סמאָלע קלעבט ער זיך צו אייך צו, און מאָמער נעמט ער אייך אין דער אַרבייט אריין ווערט ער זיך פון אייך מעהר נישט אָפּטשעפּען.

וואו איהר גייט און וואו איהר שטייט געפינען זיי זיך. אין שטיבעל, און מרחץ, אין דער צוקערניע און געזעלשאַפט, אין גאַס, ביי זיך אין שטוב. איהר זענט פאַרטראַכט, איהר קלערט וועגען א קוואַרטאַל דירה-געלט, וועגען א ראָטע אָבראָטאָווע, וועגען די וועקסלען. וואָס איהר האָט אויסגעשטעלט צום ווינטער-סעזאָן, וועגען א נדן פאַר דער טאָכטער, פּלוצים, ווען אייערע מחשבות זענען פאַרגומען

מיט די כל׳ערליי קלאָפּאָטען, וואַקסט אויס א יודעל מיט א פלאַקסען בערדעל דאָס היטעל פאַרדרייט מיט׳ן דאַשעק אין דער זייט, ברילען אויפ׳ן שפּיץ-נאָז, מיט א שטעקעלע אין דער האַנט, קוקט אייך גלייך אין די אויגען, ציהט ארויס א לאָטעריע-צעטעלע:

— פּעטער, נאָט אייך דעם מיליאָן!...

— פאַרדרייט נישט קיין קאָפּ! איך שפּיל נישט!

— ר׳ יוד — ענטפערט דער יוד מיט׳ן פלאַקסענעם בערדעל — וואַרפט זיך נישט מיט מיליאָנען!... גיט נאָר א קוק אויף דעם נומערל.... איהר זענט דען א מבין אויף דעם נומערל, דאָס איז דאָך א ווינטער נומער!... איין פערטעלע פון דעם נומער האָט נאָר וואָס געקויפט א גוי, און א גוי איז סול׳דיג

פאָלגט מיך און נעהמט דאָס לאָסל איהר האָט דעם מיליאָן אויף דער האַנט

— איך האַלט נישט פון מיליאָן און טשעפּעט אייך אָפּ!

— וואָס הייסט איהר האַלט נישט? איהר מוזט האַלטען! איהר זענט א טאָטע פון דערוואַקסענע טעכטער. טאָמער וועלען זיי חלילה טערזיצען, וועט דאָס אויסגיין צו אייער קאָפּ, און זיי וועלען זיין כשר געקרכט. מ׳שטופּט אייך דעם מיליאָן אין דער האַנט אַריין, און איהר שטויסט איהם אַוועק! נעמט דאָס מיליאָנדעל און זאָל זיין מיט מזל, און זאָל גאָט געבען, אַז דעם לעצטען ציהונגס-טאָג זאָל איך אייך קומען זאָגען די בשורה, אַז ס׳איז אייך מיט מזל אַרויס...

פאַרשטייט זיך, אַז דאָס לאָסל בלייבט ביי מיר, און דער 10-ער זלאָט — ביי איהם. טאָמער טשעפּעט זיך צו אייך צו דאָס יידעל מיט דעם פלאַקסענעם בערדעל, מיט ברילען אויפ׳ן שפּיץ-נאָז, ווענט איהר זיינע פּסור נישט ווערען. צי איהר ווילט, צי איהר ווילט נישט, עס עס וועט נישט העלפען אייער רעדען, דאָס צעטעלע בלייבט ביי אייך!

צי איך שפּיל אויף דער לאָטעריע? ס שיינע שאלה כ לעבען! א ברירה האָב איך? איך מוז דאָך. דער סוב-קאָלעקטאָר, דאָס יודעל מיט׳ן פלאַקסענעם בערדעל מיט די ברילען אויפ׳ן שפּיץ-נאָז פאַרזאָרגט מיך יעדעס מאָל מיט דעם מיליאָנדעל...

מיינט איהר, אַז איך האַלט פון דער לאָטעריע? אסור! אי, פאַרוואָס שפּיל איך? גאָרנישט, אַלע יודען שפּילען, שפּיל איך אויך, אַלע יודען זוכען דעם מיליאָן, זוך איך אויך. ס׳זאָגט אפילו, אַז גיכער קען טרעפען א דונער, ווי דער מיליאָן. אָבער א דונער טרעפט דאָך אויך אַמאָל... נו, שפּיל איך אויף פערטעלעך, און זוך דעם מיליאָן. דעם ערשטען ציהונגס-טאָג, זיך איך אין דער טאַבעלע די „פעטע" נומערן. די 100 טויזענט, 50 טויזענט א. א. ז. וו. די לעצטע טעג, רוק איך מיך אַרונטער, צו די „דאַרע" נומערלעך, צו די קרגיס, כ׳ווייל מיך. הייסט עס, צוריקועהן מיט די עטר זלאָטעס. דעם לעצטען ציהונגס-טאָג זאָג איך אָפּרבנן-קדיש נאָך די פאַר גילדען, וואָס איך האָב צושטייער געגעבען עפּעס א פּויער פון ראָבקי. אויס נדן, אויס קוואַרטעל דירה - געלד, אויס וועקסלען אויס מיליאָנער, צוריק קבצן, דער אייגענער קבצן, נאָך מיט 40 זלאָטעס

יודישער סטראגאן און קליינהענדלער אויף דער שוועל פון אונטערגאנג.

אויף א קאנפערענץ אין ראדאמער קליינהענדלער-פערבאנד.

די פערוואלטונג פון קליינהענדלער-פערבאנד האט דעם פערגאנגענעם זונטאג גערופען א קאנפערענץ פון די ווירטשאפטליכע ארגאניזאציעס, געזעלשאפטליכע עסקנים און פרעסע. אויפ׳ן טאג-ארדנונג זענען געשטאנען אנעלכע פונקטען, וואס האבען געהאט א געמיינזאמען אינטערעס פאר אלע איינגעלאדענע. עס איז אבער אויסגעשעסט געווארען איין פונקט — הגם אויך א וויכטיגער — וועלכער האט פערנומען די גאנצע צייט פון דער קאנפערענץ.

דער פונקט ארום וועלכען די קאנפערענץ האט זיך געפיהרט איז געווען די זעלבסט-הילף קאסע פון קליינהענדלער פערבאנד, וועלכע איז שוין זינט העכער א יאהר צייט געגרינדעט געווארען, אבער מאכט נישט קיין שום שריט פאראויס. די קאסע איז בעשאפען געווארען פאר׳ן קליינעם יודישען סוחר, פאר׳ן יודישען סטראגאן און מארק-שטעהער וועלכע ראנגלען זיך זייער שווער פאר זייער בידנע עקזיסטענץ. אין דער היינטיגער צייט איז אזא קאסע פון גאר וויכטיגער בעדייטונג, ווייל דורך אזא קרעדיט קען מען דערהאלטען דאס לעבען א שיפל, וועלכער ווערט ביי די היינטיגע ווינטען אממיסטען געשטירצט פון אלע זייטען צו ווערען ארויסגעריסען מיט׳ן ווארצעל...

רעפערירט האבען די וויכטיגע אויפגאבען פון דער זעלבסט-הילף-קאסע האבען דער פארזיצענדער לאקס און סעקרעטאר פלאצקי. דער לעצטער גיט איבער, אז דער קליינהענדלער-פערבאנד האט זיך געווענדעט צום 15-ער קאמיטעט פון רעליעף. אז ער זאל פון די דערהאלטענע אמעריקאנער דאלארען אויך ערטיילען א געוויסען סכום דער זעלבסטהילף-קאסע, אבער קיין ענטפער דערויף נישט בעקומען. ער הערט, אז די רעליעף-קאסע בעדיענט בלויז דעם שניידער-צעך און קיין אנדערער אויסער שניידער בעניסען נישט פון איהר.

דעם ה׳ פלאצקי ענטפערט רעד. הערץ וועלכער ערקלערט, אז ווייענדיג א מיטגליד פון 15-ער קאמיטעט ווייסט ער פאזיטיוו, אז די רעליעף-קאסע איז נישט בלויז פאר שניידערס, נאר פאר אלע שיכטען פון דער בעפעלקערונג און יעדער וואס האט נאר צוויי גוטע זשיראנטען בעקומט אנ׳הלואה. פערשטעהט זיך, אז נאר דאן, ווען די קאסע האט געלד, ווייל מען מוז פערשטעהען, אז די רעליעף-קאסע אפערירט נישט מיט קיין ריזיגע פאנדען, נאר מיט א גאנץ בעשיידענע סומע. וואס אנבעלאנגט די פאדערונג פון ה׳ פלאצקי, אז דער 15-ער קאמיטעט זאל שטיצען די זעלבסט-הילף קאסע פון קליינהענדלער-פערבאנד, מיט געלד, וואס ער באקומט פון אמעריקא — איז די טענה אויך נישט קיין בעגרינדעטע מחמת דער 15-ער קאמיטעט האט דאך אנ׳איינענע קאסע אהן אונטערשיד פאר אלע און פונדעסטוועגען קען זי נישט אלע בעפרידיגען, ווייל זי האט ווייניג געלד. רעד. הערץ בעמערקט דערביי, אז ער זאגט דאס אלץ נישט אפיציעל, ווייל אויף דער קאנפערענץ איז ער פערטרעטען אלס פרעסע-פארשטעהער און נישט אלס מיטגליד פון 15-ער קאמיטעט, וועלכען מ׳האט נישט איינגעלאדען און ממילא נישט קיינעם בעפולמעכטיגט צו רעדען אין זיין נאמען. ער האט אבער די ערקלערונגען יא אנגעגעבען בכדי צו אויפצוקלערען דעם טעות פון ה׳ פלאצקי.

אין דער ווייטערער דיסקוסיע בעטייליגען זיך די ה״ה זילבערבערג, פרידמאן, גאלדבערג, פרידמאן, קליין.

ה׳ פלאצקי ווייזט אן צוו. אנד. אז די זעלבסט-הילף קאסע פון קליינהענד. פערבאנד האט אין דער פערספעקטיווע אויך א פלאן צו פערלעגען א קאאפעראטיוו פאר די יודישע סטראגאנאזשעס און מארק-שטעלען, וואס איז אנ׳אויסערסט-וויכטיגע פלאציבקע פאר׳ן יודישען קליינהאנדעל ביים היינטיגען טאג. דורכ׳ן געפלאנטען קאאפעראטיוו וועלען די יודישע דראבנע סוחרים געקענט קויפען זייער פראדוקציע ביי דער ערשטער קוועלע און ממילא געקענט זיין קאנקורענץ-פעהיגער און זיך דערהאלטען אויף זייערע פאזיציעס.

רעד. הערץ איז אין דער מיינונג, אז וועגען דעם ברויך זיך דער קליינהענדלער-פערבאנד ווענדען אין דער אלגעמיינער-שטאטישער גמילות-חסד-קאסע וועלכע קען בעקומען פון „צ. ק. ב.״ אין ווארשע א געהעריגע סומע אויף אזא צוועק. בעת׳ן מיליאן-קאמפיין מיט איינינע יאהר צוריק, האט ראדאם געגעבען צירקא 6 טויזענד זלאטעס. און אויף דעם סמך קען זי צוריק בעקומען א דרייפאכיגע קאמפענסאציע, ד״ה 18 טויזענד זל. אמת איז, אז דער מיליאן-קאמפיין איז בעיקר געווען געווידמעט אויף אויסצוגעפונען נייע פרנסה-צווייגען ביי יודען, אבער אזוי ווי דאס איז ביי אונזערע ערשטע בעדינגונגען און אין אונזערע מקומות פאקטיש נישט רעאליזירבאר, וועט אפשר דער צענטראלע מסכים זיין די דאזיגע 18 טויזענד זל. וואס פאלט אויס פאר ראדאם צו פערווענדען אויף צו דערהאלטען די אלטע די אלטע פרנסה-פאזיציעס, וואס ווערען בעדראהט און ס׳שטעהט זיי פאר די געפאהר פון אונטערגאנג. רעד. הערץ איז דערפאר, אז אזוי די קליינהענדלער און אזוי די האנדווערקער-ארגאניזאציעס ברויכען וועגען דעם אבהאלטען א געמיינזאמע בעראטונג מיט דער גמ״ח-קאסע, אויף וועלכער ס׳קען וואהרשיינלעך נולד ווערען ראציאנעלע פלענער ווי אזוי פאר די 18 טויזענד זלאטעס אויסצובויען אזעלכע פלאציבקעס. וואס זענען נויטיג פאר׳ן יודישען האנדעל און מלאכה אין אונזער שטאדט.

די אנוועזענדע האבען מסכים געווען און ס׳איז אנגענומען געווארען צו ווענדען זיך צו דער גמ״ח-קאסע וועגען בעשאפען אזא קאאפעראטיוו פאר די קליינע הענדלער און סוחרים.

אויף דער קאנפערענץ האבען צוויי מארק-שטעהער, די ה״ה אורבאך און יארמאלאך געשילדערט א בילד, ווי עס זעהט אויס די לאגע פון יודישען סטראגאן און ס׳האט פשוט פערקלעמט ביים הארץ צו הערען, ווי די יודישע קרעמלעך ווערען איינגעשרומפען און מאגערער פון טאג צו טאג און ס׳איז נישט ווייט דער טאג ווען זיי וועלען מוזען גענצליך פערשווינדען ווערען פון מארק און דאן מוזען פאלען צו לאסט דער יודישער געזעלשאפט אויף קצבה. דאס איז דערפאר, ווייל ס׳פעהלט זיי אויס קרעדיט. עס האנדעלט זיך נישט וועגען טויזענדער זלאטעס, נאר אין גאנץ בעשיידענע עטליכע הונדערט זלאטעס, וועלכע זיי האבען נישט וואו צו נעמען.

דאס איז געווען די הויפט-טעמע פון דער קאנפערענץ, וועלכע האט בעשלאסען אין רעזולטאט פון א לענגערן געשפרעך, דורכצופיהרען א חודש-אקציע פאר דער זעלבסט-הילף-קאסע אין שטאדט, וואס זאל זיך אנהויבען דעם 15-לוטי און זיך ענדיגען דעם 15 מערץ.

אין דער קאנפערענץ האבען זיך בעטייליגט מצד דעם סוחרים פעראיין דער ה׳ ש. כוואט און מצד די האנדווערקער אויף רחיינסקא 1 די ה״ה איגנאצי גאלדבערג, קליין און ישראל פעלדמאן. אויפ׳ן פארשלאג פון ה׳ כוואט, אז דער סוחרים פעראיין זאל האבען א פערבינדונג מיט דער זעלבסטהילף-קאסע פון קליינהענדלער-פערבאנד, לעגט רעד. הערץ פאר אז די פערוואלטונג פון דער קאסע זאל אויסגעברייטערט ווערען. צוקאאפטירענדיג א פארשטעהער פון סוחרים-פעראיין און אויך פארשטעהער פון די האנדווערקער. דער פארשלאג פון רעד. הערץ ווערט אנגענומען.

ווי שוין דערמאנט זענען געווען נאך וויכטיגע פונקטען אויפ׳ן טאג-ארדנונג צו בעטראכטען. די קאנפערענץ האט זיי אבגעלעגט אויף א צווייטע מאהל, ווייל ס׳זענען נישט געקומען די פארשטעהער פון דער גמינע, ראטמענער-קלאב און פון די האנדווערקער אויף וויכאלדא 10.

ווייניגער אין קעשענעס, יעדעס מאל נאך דער ציהונג, בטל איך אויס אלע מיינע וויסטע חלומות צו דעם סוב-קאלעקטארס קיפ. און גיב מיר א ווארט, אז טאמער קומט נאך איינמאל צו מיר דאס יודעל מיט דעם פלאקסענעם בערדעל, מיט׳ן פארדרייטען דאשעק, מיט די ברילען אויפ׳ן שפיץ-נאז. טאמער באווייזט ער זיך נאך איינמאל מיט זיינע מיליאנען, האק איך איהם אראפ פון אלע טרעפען. אזוי טראכט איך מיר יעדעס מאל, ווען איך זאג רבנן-קדיש נאכן קרן.

מיינט איהר, אז איך ווארט אז איך האק איהם טאקע אראפ פון די טרעפען? אך, ווי פאלט איהר דאס אויף! יעדעס מאהל רוקט ער מיר אריין א פערטעלע. זומער — א זומער-נומערל. ווינטער — א ווינטער-נומערל. דאס לאסל בלייבט ביי מיר און דער 10-ער זלאט — ביי איהם. אלע יורען וואכען דעם מיליאן. ווך איך מיט. בין איך כאטש א קורצע צייט א שותף צו א מיליאנען-געשעפט... דאכט זיך מיר, אז איך בין א מיליאנער, ווייניג ראדאמער פאבריקאנטען דאכט זיך, אז זיי זענען מיליאנערען. אין דער אמת׳ן זענען זיי קבצנים, אביונים, דלפנים. עס דאכט זיי נאר, אז זיי זענען מיליאנערען, טא פארוואס זאל איך נישט לעבען מיט דעם געדאנק, אז איך בין א מיליאנער!..

אט אזוי רבותי, ציה איך שוין יאהרען-לאנג דעם מיליאן, און טרעף דערנעבען יאהרען-לאנג רוקט מיר דער יוד מיט׳ן פלאקסענעם בערדעל אריין דעם מיליאן, און בלייב ביים דלות. יאהרען-לאנג גיב איך צושטייער 40 זהובים און האב עגמת נפש. יאהרען-לאנג זוך איך אין דער טאבעלע די פעטע נומערלעך און מיין טאכטער מוז געבען זוכן א חתן ז׳מילאשטשי״..

ביז איצט. האב איך געזוכט דעם מיליאן, אבער איצט האב איך פון איהם רעזיגנירט. איך וויל נישט מעהר דעם מיליאן, א קליין געווינסטל — „אוישטש״! א 100 טויזענד, א 50 טויזענד, א 10-ערל — דאס יא, אבער דעם מיליאן — נישט.

באהיט און באשערימט זאל איך ווערען. ס׳זאל מיר חלילה ארויס דער מיליאן. און ווייסט איהר פארוואס? צוליב א חלום. הערט, וואס עס האט זיך מיר פאר דער ציהונג געחלומ׳ט:

איך זיץ אין שטוב, מיין יודענע בעזינגט מיך: וואס וועט דער שווארצער סוף זיין? סאלטשעלע דארף האבען א פאר גומענע שטיוועלעך. אלע מיידלעך טראגען הייכע שטיוועל, און סאלטשעלע מוז געבען קוקען און דריקען... אלע מיידלעך טראגען היינט דריי גארענדיגע קאפעלושען ווי די המן-טאשען און סאלטשעלע מוז געבען טראגען אן אלט-פרענקיש שטערצעל אויפ׳ן קאפ... אלע מיידלעך זענען שוין ווייבלעך און אונזער סאלטשעלע איז געבען נאך א מיידעל... פלוצים, ווען מיין יודענע האט גענומען איהר „איבעריגע צצ״, פאלט זיך אויף די טיר. עס פאלט אריין, טרעפט ווער? יא, דאס יודעל מיט׳ן פלאקסענעם בערדעל. מיט׳ן היטעל פערדרייט „נא-באק״. די ברילען פערדריטשט אויפ׳ן שפיץ. ער פראכט און סאפעט ווי א הייזעריגער לאקאמאטיוו פאלט אריין אין שטוב:

— מ—ז—ל ט—ו—ב!
— וויפיעלי? — האב איך א געשריי געטוהן.
— דער.. דער... ריכטיגער!..
— וועלכער ריכטיגער?
— דער.. דער.. ריכטיגער פינעל!..
— וועלכער פינעל? דער –
— יא -דער - מיליאן!-

א שעה-צייט זענען ביי מיר אין שטוב געווען צוויי דאקטוירים פון דער פאגאטאוויע. צוערשט האט מען מיך דערמינטערט. דערנאך האט מען מיין ווייב געמאכט זאשטשיקעס מיט זויער-מילך, און אז מיר זענען שוין געווען דערמינטערט, האט מען זיך גענומען צום סוב-קאלעקטאר.

אבער נישט דאס איז דער עיקר. נישט דאס חלש׳ן מיין איך. ווארום עס איז דאך בעסער צו חלש׳ן פון מיליאן, איידער צו חלש׳ן פון הונגער. איך וויל אייך דערצעהלען, וואס עס איז ווייטער געווען:

גאנצע טעג האבען זיך געשיט קרובים, פעטערס און מוהמעס, געשוועסטער-קינדער. און גליד-געשוויסטער, חתנים און כלות. איינער האט געוואלט געלד אויף א פאטענט; א צווייטער דארף זיך עפענען א קרעמעל, אויף א קווארטעל דירה-געלד, נדנים פאר טעכטער. מ׳האט מיך געשאלטען מיט די ביטערסטע קללות. איין יודענע האט געשריגען:

— אזוי ווי דו ווייסט נישט פון וואנען ס׳איז דיר געקומען, זאלסטו נישט וויסען וואו ס׳איז דיר אהינגעקומען!—

א צווייטער האט געשריען:

— דעם מיליאן זאלסטו פערברויכען אויף ריצינאייל-טאטע זיסער אין הימעל!..

די טיר האט נישט געריהט, גבאים און גבאי׳טעס, כלל-כהו״ר, עסקנים. פעראיינען, מחברים מיט ספרים, דיכטער מיט זייערע נייעסטע ווערק. כ׳האב נישט געהאט, נישט קיין טאג און נישט קיין נאכט, כ׳האב פערשאלטען דעם יודעל מיט׳ן פלאקסענעם בערדעל. מיט דעם פערדרייטען דאשעק. מיט די ברילען אויפ׳ן שפיץ-נאז, כ׳האב געשאלטען די לאטעריע-דירעקציע, וואס האט מיך אומגליקליך געמאכט.

* * *

ווען איך האב מיך אויפגעכאפט פון שלאף און געזעהן אז דאס איז געווען נישט מעהר ווי א חלום, האב איך געדאנקט און געלויבט גאט. וואס איך האב נישט געווינען דעם מיליאן, וואס איך בין ווייטער א יוד א קבצן, אן אביון, וואס איך קאן לעבען רוהיג. וואס מ׳שעלט מיך נישט מיט ביטערע קללות, וואס עס שיטען זיך נישט קיין פעטערס, מוהמעס, גליד-שוועסטער-קינדער און אנדערע שלעק און אנשיקעניסען.

איצט שפיל איך ווידער אויף א פערטעלע, און בעט גאט, ס׳זאל מיר חלילה נישט ארויס דער מיליאן, אבער א געווינסטעל - אוישטש!...

דער רב און זיינע צווי טעכטער

5

חען די אלסיסשקע האָט זיך צוגעגרייט צו נעהמען זי אהיים צו דער מוטער אירס, וענען אנגעקומען צחיי שטורם־טרופעריש שלוחים פון דער געהיים־פאָליציי און זיי פערהאַלטען:

— די יודישע פּראָסטיטוטקע וואָס געהן צו אונז!...

און צו דער גוטער אלטינקער האָט איינער פון זיי געזאָגט:

— האָסט אייגענע זינד איבערצוקומען און דאַ שטעלסט זיך נאָך איין פאַר דער יודישער פּראָסטיטוטקע!...

— זי איז אַן ערליך קינד, מעידער האָט איהר ווייב! — האָט די אלטינקע געשריגען צו די צחיי שטורם־טרופּערדישע שלוחים פון דער געהיים־פאָליציי.

— און זי האָט זיך אָנטקעגען געשטעלט:

— נו, נעמט מיך אויך, ארעסטירט מיך אויך. סיי־ווי בין איך שוין אליין, אלע מיינע קינדער האָט איהר, באַסטיאַלישע מערדער־באַנדע, דאָך שוין צוגענומען!...

זיי האָבען פון איהר נעלאַכט, די שטורם־טרופּערישע שלוחים פון דער געהיים פּאָליציי, און איינער האָט א זאָג געטון:

— חלט מען הייסען, חוט מען אייך דיך נעמען, די אלטע באַשיצערין פון מאַרקסיסטען און פּראָסטיטוטקעס...

עלאַ האָט געקוקט אויף איהר אלטינקער באַשיצערין מיט אויסגעשטעלטע אויגען פון אַ הילפלאָזער פערחאונדערטער נאָסט - באַשטעניש יואַס א חוץ שלאָגען זי, נעמט מען זי אויך נעפאַנגען.

רעדען האָט זי נישט געקענט; דער האַלז איז איהר געוואָרען חי איינגאַנצען פאַרשטיקט; האָט זי געבעטען מיט די אויגען חאָט האָבען קראַנק ארויסגעקוקט פון איהר געשוואָלענעם פּנים, האָט געבעטען ביי דער אלטינקער, אַז זי זאָל זי ווייטער באַשיצען און האָט ביי זיי, ביי די פּייניגער איהרע, חי זי וואָלט צו זיי געבעטען מיט א רחמנות׳דיגער פּראַגע אין איהר געבעט:

— חאָס האָט מען צו מיר? פאַרוואָס נעמט מען מיך? פאַרוואָס? פאַרוואָס?...

איין וואָרט האָט עלאַ יאָ ארויסגעזאָגט, אָנווייזענדיג מיט א פינגער צו דער נאָס, ערגעץ צו דער שטאָט. דאָס וואָרט איז געווען:

— מוטער!...

ס׳איז געווען א ווענדונג צו דער אלטינקער, אַז זי זאָל געהן עס מעלדען צו דער מוטער איהרער.

איינער פון די צוויי שטורעם טרופּערס האָט זיך אָפּגערופען:

— הייסט דיין מוטער, אַז דו ביזט א פּראָסטיטוטקע?..

עלא האָט געקראָגען כחות און זיך צושריגען מיט א הילפלאָזען ברומענדיגען געוויין:

— איך בין דאָס נישט!.. איך בין דאָס נישט!...

און זי איז ווידער חי פאַרשטיקט געוואָרען.

די גוטע אלטינקע פרוי פון דער חיסט־געוואָרענער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פאַמיליע האָט מיט איהר אלטער געשטאַלט אזוי ווי פאַרשטעלט עלאַ׳ן און געשרינגען צו די שטורם טרופּערס:

— איהר וועט זיך צו איהר נישט צורירען סיידען איר חעט מיך פריהער ערמאָרדען... און אויב זי מוז געהן צו דער געהיים פּאָליציי, חעל איך געהן מיט איהר... איך חעל זי פיהרען, נישט איהר מיט אייערע שחיינישע, שמוציגע און מערדערישע הענט...

אַזוי האָט מען עלאַן צוגענומען פון דער אלטינקערס הויז. זי, די אלטינקע, חאָט געפיהרט עלאַן ביז׳ן הויף פון דער געהיים־פּאָליציי און די צחיי שטורעם־טרופּערס זענען געגאַנגען ביי זייער זייט. חייטער אין הויף האָט מען די אלטינקע נישט געלאָזט געהן. עלאַ איז דאָרטען צוגענומען געוואָרען, און פאַרטאָג האָט די אלטינקע דייטשע פרוי זיך געשאַרט צום רב׳ס הויז צו זעהן עלאַס מוטער, צו זאָגען איהר, צו דערצעהלען איהר.

זי האָט נישט געוויינט, עלאַס מוטער, ביים הערען וואָס עס האָט פּאַסירט מיט עלאַן, זי האָט אויפגענומען די גאַנצע געשיכטע מיט א פאַרגליווערט הארץ און שטומע בליקען אלס א טייל פון דער שווידערליכער נאַכט חאָס איז געחען חי אַ בייזער חיסטער חלום.

זיך צעחיינט האָט זי נאר בעת זי איז אין פריהפאַרגען ארויס פון איהר שטוב צוזאַמען מיט דער אלטינקער דייטשער פרוי, חעלכע איז איר געחאָרען א באַהאַרצטע חבר׳טע, אין דער יאָמער־ליכע שטונדען פון פאַרטאָג, און חעלכע איז איצט געגאַנגען מיט איהר צו דער געהיים פּאָליציי.

ביים שוועל פון דער טיר חאָט זיך דעם רב׳ס פרוי אַ קעהר־געטון צו דער גאַנצער שטוב, צו דעם הויז וואו נאָך נעכטען איז געחען די גאַנצע פאַמיליע, ביידע קינדער און דער כהן, און וואו זי האָט דורך דער נאַכט איבערגעלעבט, דורכציטערנדיג א גאַנצע נאַכט, אַלע יסורים, חאָס קענען נאָר אריינקומען אין א מענשליכען האַרצען; און א ווייַלע איז זי נאָך געבליבען שטום שטעהענדיג ביים שוועל; און ראַן ערשט אויסגעבראָכען אין א געוויין:

— פאַרחאָס אַזאַ שטראָף, גאָט!.. גאָט! — האָט זי גערופען מיט א יאָמער, אַז אויך די אלטינקע, די נייע חברטע איהרע, האָט זיך פאַנאַנדערגעחיינט.

איצט זענען זיי ביידע געחען אויפ׳ן הויף פון דער געהיים־פּאָליציי — צוויי מוכערס אין יסורים.

די אַלטינקע דייטשע פרוי האָט נאָך געהאָט צוטון דאָרטען ווענען איהר מיטפּלסטען זוהן, חאָס די זעלבע געהיים־פּאָליציי האָט פאַרנומען, און יענען חעמען די מוטער איז געווען זיכער, אַז מען וועט איהם אַפּשיקען אין א קאָנצענטראַציע־לאַגער, ווי מען האָט עס געטון מיט איהר עלטסטען זוהן; און דעם רב׳ס פרוי האָט שוין געהאַט דאָר־טען צו פרעגען אי חעגען דעם מאַן איהרען, אי חעגען זייער טאָכטער.

די פריהמאָרגען־שטונדע האָט זיך געצויגען. אין קאָפּ פון דעם רב׳ס פרוי האָבען זיך געדרעהט פלענער; געדאַנקען זענען אויפגעקומען מיט פראַגעס, חאָס זי דאַרף טון. זי האָט געקלערט: ס׳איז שבת פריה. אין שוהל פון דער געמיינ־דע, יועלען זיין פאַרזאַמעלט א סך יודען צי דארף זי געהן אהין און מעלדען אלעמען, אַז: דיגעהיים־פּאָליציי האָט פאַרנומען דעם רב און אויך די טאָכ־טער, און אפשר דאַרף זי עס נישט טון, אפשר זאָל זי בלויז געהן דערמיט צו דעם און יענעם באַקאַנטען אדוואָקאַט, פריינט פון דעם רב. זי האָט ארויסגע־זאָגט דער אַלטינקער חבר׳טע איהרער, זי ווידער, די אלטינקע דייטשע פרוי, האָט נישט געגלויבט דערין, אַז אימיצער קען וואָס העלפען, און זי האָט געזאָגט, אַז עס חעט זיין בעסער, חען זי, דעם רב׳ס פרוי, וועט אליין זיך צושלאָגען צום העכסטען באַאַמטען פון דער געהיים פּאָליציי, און וואַרשיינליך חעט ער באַלד קומען. זי וועט אויך וואַרטען אויף איס; זי חיל צו איהם רעדען חעגען איהר צוגענומענעם מיטפּלכטען זוהן. קיין בקשות האָט זי שוין נישט; זי וויל נאָר דערגעהן אין חעלכען קאָנצענטראַציע לאַגער מען חעט איהם פאַרשיקען. האָט זיך די פריהמאָרגען־שטונדע גערוקט לאַנגזאַם פאַר די צחיי מוטערס אין יסורים אויף היפלערס ערד — יסורים איבער דעם, חאָס עס איז שוין געחען, און איבער דעם, וואָס עס קען נאָך זיין...

דריי פאַרמאַנטערטע קליינע דייטשע קינדער זענען אנגעקומען אויפ׳ן הויף; צוויי מיידלעך און א יונגעל. איינס קלע־נער פון דאָס צחייטע, זיי האָבען זיך געהאַלטען פאַר די הענטלעך. הינטער זיי איז נאָכגעגאַנגען אַ הייכער דאַרער יונגעל, זייער עלטערער ברודער. אלע אין צעריסענע זאַכען. זיי קומען צום הויף סאָג־איין, סאָג־אויס, שוין איבער א חאָך צייט. די אלטינקע דייטשע פרוי האָט זיי דערקענט. אַן אנדערע פרוי ברענגט זיי אהין. זי איז נישט זייער מוטער, זיי האָבען נישט קיין מוטער, א פאָטער האָבען זיי יאָ. איז ער פון די קרבנות פון דער געהיים פּאָליציי, און צוליב דעם קומען אהין די קינדער. אפשר חעט ווער רחמנות האָבען אויף זיי און לאָזען זיי צום פאָטער.

איינער פון די שטורעם - טרופּערישע וועכטער אויפ׳ן הויף וועלכע זענען געזע־סען אויף א יואַבען און געגעסען פרישטיק טרינקענדיג אין פריהמאָרגען ביער. האָט זיך געריצט מיט די קינדער:

— הינטלעך!.. — האָט ער זיי גערופען,

— בעטלערלעך, שטיקלער ברויט ווילט איה־ר ניכטס, מאַרקסיסטישע הינטלעך!..

די קינדער האָבען געקוקט צושראָקענע אויף די געביידעס, וואו זייער פאָטער איז פערנומען געוואָרען.

און זיי זענען געווען ווי ערשטע „פייגעלעך" אויס׳ן לויף, ווי אנצוזאָגען, אז באַלד וועלען דאָרטען אנקומען נאָך מעני־של־כע בעשעפענישען צו קוקען מיט שרעק אויף די געביידעס פון דער געהיים־פּאָ־ליציי.

און ס׳האָבען טאַקע באַלד אנגעהויבען קומען מעהר און מעהר מענשליכע בעשע־פענישען, צושראָקענע געשטאַלטען. פרויען זענען געקומען צו פערנומענע מענער און שוועסטער צו געפאַנגענע ברודער. א לאַנ־גע־לאַנגע שורה האָט זיך אויסגעשטעלט אנטקעגען א טיר. אויף אלעמענס פּנים׳ער איז געווען געבעט, און הינטער דעם איז געווען צאָרן. קללה׳ס פון פערליטענע הערצער.

א יוד. טראגעדיע פון נאצי־דייטשלאנד

פון ה. לאנג

די שטורעם־טרופּערישע וועכטער זענען אראָפּ פון וואָגען; זיי האָבען זיך געשטעלט צו האַלטען אָרדנונג אויפ׳ן הויף. אריינ־קוקענדיג אין יעדען פּנים; צווישען די ציין זייערע איז געלעגען איין וואָרט פאַר אלעמען:

— הינט. . .

ס׳האָט זיך בעוויזען א באַאַמטער. ער איז ארויסגעקומען פון א טויער אויפ׳ן הויף. די אלטינקע מוטער פון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פאַמיליע, וועלכע איז גע־קומען אהין מיט׳ן רב׳ס פרוי, האָט זיך א לאָז געטוהן צו איהם. זי האָט מיט זיך מיטגעצויגען איהר אומגליקליכע חבר׳טע דעם רב׳ס פרוי.

דער באַאַמטער האָט זיך אַזוי ווי אָפּ געצויגען פון זיי, ווי ער וואָלט פאַר עפּעס מורא געקראָגען.

— נישט ווענען מיין זוהן... — האָט די אלטינקע גענומען רעדען און אנגעווי־זען אויפ׳ן רב׳ס פרוי. — איהר מאַן איז דאָ, דער ראַבינער און אויך זייער טאָכ־טער האָט מען דאָ צוגענומען דורך דער נאַכט. פון מיינע הענט האָט מען זי ארויסגעריסען...

דער באַאַמטער איז געשטאַנען אָפּגע־רוקט פון זיי, און ווי ער וואָלט זיך נאָך איך פאַר עפּעס געשראָקען, האָט ער גע־ענטפערט געצעהלטע ווערטער:

— נישטאָ דעם ראַבינער׳ס טאָכטער.. מ׳האָט זי אוועקגעשיקט צו אנדערע פּאָ־ליציי... דאָ געהערט זי נישט זי איז נישט א פּראָסטיטוטקע...

דעם רב׳ס פרוי האָט פערגעסען די גאַנ־צע אומגעבונג פון דער נאַצישער געהיים פּאָליציי, און זיך צושריען אויפ׳ן קול מיט א פעראַכטונג צום באַאַמטען:

— דו ביזט א ליגנער! דו זאָגסט ליגען, ליגען! לאָז מיך זעהן מיין מאַן און מיין טאָכטער! ס׳איז א ליגען! מיין קינד איז ערליך, זויבער!

דער באַאַמטער איז אוועק מיט א חוצ־פּה׳דיגען שמייכעל.

דעם רב׳ס פרוי איז געבליבען מיט איהר יאָמערדיגען געשריי אויפ׳ן הויף, די אלטינקע דייטשע פרוי, איהר חבר׳טע האָט פּרובירט זי איינשטילען, טרייסטענ־דיג:

— א סך אומגליקליכע מענשען זענען דאָ. אלע וואַרטען, מיר יועלען אויך וואַרטען. איך וועל שוין דאָ אויך זעהן צי איך קען דערגעהן ווענען מיין זוהן...

פאָרטזעצונג קומט

בעשפּייזונגס - אַקציע

דער „סאָז" בעשפּייזט אַ גאַנצען ווינטער די קינדער פון די תלמוד־תורות. דער „סאָז" האָט אין די ת״ת איינגעאָר־דענט ספּעציעלע קיכען אויף קאַווע און קאַקאַאָ. דאָס ווערט געטיילט צווישען די קינדער יעדען איגדערפריה, מיט זעמעל.

די יודישע גימנאַזיע „פּשיאַטשול־היעדזי" האָט אויך די לעצטע וואָך אָרגאַ־ניזירט א בעשפּייזונג׳ס־אַקציע פאַר די אָרימע יודישע קינדער פון די פּאָלשעכנע שולען א. נ. יאָספעלעחימש, דאָס נימנאַזיום האָט דאָס געמאַכט אויף דעם אופן. וואָס יעדער שילער זיינער מוז זיך בע־שטייערען איין מאָהל אין דער וואָך מיט א פריהשטיק פאַר די קינדער פון די שולען.

זיי האבען בעוויזען „נסים" ביי די וואהלען.

געשפילט און צוגעשיט אויף א ברכה.

זיי'נער צייט איז בעהאנדעלט געווא־רען אין היגען קרייז-געריכט א ספעקטא־קולערער פראצעס אין צוזאמענהאנג מיט וואהל-פעלשונגען אין צווי וואהל-ראיאנען אין יאהר 1935 ווען ס'זיינען פאר־געקומען די לעצטע סיים-וואהלען. עס זיינען דאן בעשולדיגט געווארען 5 פער־זאנען די נעמען פון וועלכע זיינען: יאן קרופא, סטאניסלאוו יאפעק, מאטעי יאגאדשינסקי; — א גמינע וואיט—יוליאן סורקעטי און יאן כמעגנטעק.

קרופע, יאפעק און יאגאדזשינסקי איז פארגעווארפען געווארען, אז דעם 8 חודשנשען פון יאהר 1935, בשעת די וואהלען צום סיים האבען זיי אין וואהל-קרייז נומ. 30, דאס איז אין סלופ. נארבושעוסקע (אפאטשנער פאוויאט) האבען זיי פערניכטעט דעם פראטאקאל וואס איז צונויפגעשטעלט געווארען פון דער וואהל-קאמיסיע פון יענעם ראיאן און האבען אנשטאט יענעם געמאכט א נייעם פראטאקאל; דערביי האט קרופע נאכגעמאכט אנ'אינטערשריפט פון א קאמיסיע-מיטגליד און איבערגעארבייט די ציילונג-ליסטעס, צושרייבענדיג 416 קרעסקעס אויף א צאהל 424 אנגעגעבע־נע שטימען.

די זעלבע חטאים זיינען אויך בעגאנ־גען די אנדערע צוויי: סורקעטי און סמעגנטעק. אויך זיי האבען איבערגעאר־בייט די וואהל פראטאקאלען און געפעלשט די ציילונג'ס-ליסטעס אין וואלקע ליפאווא צושרייבענדיג אויף זיי 604 שטימען בשעת עס זיינען נאר אנגעגעבען געווארען 200 שטימען.

פאר'ן געריכט האט זיך קרופא מודה געווען, ערקלערענדיג, אז יאפעק און יאגאדזשינסקי זיינען געווען זיינע מיט־ארבייטער ביים פאלסיפיצירען די דא־קומענטען. דערביי האט ער אליין צו־געשיט 200 שטימען פארן קאנדידאט צובשיצקי, און דער וואיט יאגאדזשינסקי — 200 פארן קאנדידאט חרובעל.

דער בעשולדיקטער סמעגנטעק האט ווידער ערקלערט, אז אויף די ביטע פון פארזיצער פון דער וואהל-קאמיסיע — פון בעשולדיקטען סורקעטי — האט ער אריינגעווארפען אין דער אורנע 100 וואהל-צעטלען, כדי אויף אזא אופן צו הייבען די פרעקווענץ פון די וואהל-בערעכטיגטע.

אויפ'ן גרונד פון די ערקלערונגען האט זיך ארויסגעשטעלט, אז די וואהל-פעלשונגען אין די דערמאנטע צוויי קאמיסיעס זיינען אויסגעפיהרט געווארען אין לאקאל פון דער גמינע-פערוואלטונג אין וואולקא ליפאווא.

די אנרעגונג צו בעגעהן די דאזי־גע פערברעכענס איז לויט קרופען געווען די מורא פאר אונאנגענעמליכ־קייטען מצד דער, אדער יענער משכט און עווענטועל דער חשק צו בעקומען אויסצייכנונגען פארן גוטען אויסגאנג פון די וואהלען.

דאס ראדאמער קרייז-געריכט האט דאן פעראורטיילט קרופען אויף א יאהר ארעסט; סורקעטין אויף 10 מאנאטען יאפעקען, יאגאדזשינסקין און סמעגנטעק'ן — צו 8 מאנאטען.

די פער'משפט'ע האבען אפעלירט קיין לובלין, אבער דאס לובלינער אפע־לאציע-געריכט האט בעשטעטיגט דעם אורטייל פון ראדאמער קרייז-געריכט מיט אויסנאהם פון סורקעטא, וועלכער איז בעפרייט געווארען צוליב מאנגעל אין בעווייזען פון זיין שולד.

א קאמף „לשם שמים".

אין דער האנדעלסקער-שולע א. נ. קילינסקי, איין ראדאם, איז געקומען צו א קאנפליקט צווישען דעם דירעקטאר טילינסקי מיט'ן גלח ד"ר גרעלעווסקי. דער קאנפליקט האט אנגענומען אזעלכע שארפע פארמען, אז דער גלח גרע־לעווסקי האט אריינגעטראגען אנ'אנ־קלאגע אין קראקאווער שול-קוראטאריום און נייכצייטיג האט דער דירעקטאר טילינסקי געשריבען אנ'אנקלאגע צו דער ביסקופען קוריע געגען גלח גרעלעווסקי, ווען טילינסקי ווארפט פאר אז ער פיהרט אויפ'ן געביעט פון דער שולע פאליטיק און ער ווירקט אויף דער יוגענד און אזוי אויף די עלטערן אויף אנ'אופן, וואס טרעט איבער די קאמפעטענץ פון א רעליגיעזען ערציהער.

דער „דזיען-ראדאדי" גיעט איבער, אז „די מכלומר'שט - געפיהרטע פאליטיק דורכ'ן פרעפעקט פון דער האנדעלסקער־שולע בעשטעהט אין דעם, וואס ער בעקעמפט די סאציאליסטישע איינפלוסען אויפ'ן שטח פון דער לערן-אנשטאלט, וועלכע גרעניצען זיך מיט גאטלאזיגקייט".

קרוב א מיליאן זל. פאר בוי-צוועקען איז ראדאם.

ז'ער עקאנאמישער קאמיטעט ביים מיניסטארען-ראט האט אויסגעארבייט א פלאן פאר אנ'אקציע פון בוי-קרעדיטען אויפ'ן יאהר 1938. אין שייכות דערמיט האט די תיגע „באנק גאספאדארסטווא קראיאוועגא" מודיע געווען דעם קאמי־טעט פאר פינאנדערבויען ראדאם, אז פאר אונזער שטאדט איז בעשטימט גע־ווארען א סומע פון דרייהונדערט טוי־זענד זלאטעס. אין די ראהמען פון דא־זיגען קאנטינגענט קען שוין דער ראדא־מער פונאנדערבוי-קאמיטעט אנגעמען בעשלוסען מכת הלוואות און זיי אי־בערשיקען צו דער ערטיגער אבטיילונג פון ב. ג. ק.

די הלוואות קענען ווערען ערטיילט אויף געמויערטע הייזער און אויף היל־צערנע. די ערשטע, וועלכע זיינען בע־רעכטיגט צו געניסען פון קרעדיט זענען אזעלכע, וואס האבען שוין אנגעהויבען בויען הייזער מיט קליינע וואהנונגען, וועלכע זיי קענען נישט פערענדיגען.

דער מאקסימום פון דער גרויס פון קרעדיט איז פאר איין הויז 25 פראצ. פון דער בוי-אויסגאבען. דער קרעדיט קען אבער נישט איבערשרייטען די סומע פון 4000 זל.

אויף גרעסערע רעמאנטען פאר היי־זער וועלכע ענטהאלטען סעתרסטענטייל קלענערע וואהנונגען, איז בעשטימט 75 פראצ. פון די רעמאנט-אויסגאבען און דאס נאר דעמאלט, ווען דער רעמאנט ברויך אריינפיהרען א פערבעסערונג אין די איינארדנונג פון די הייזער, ווי סאניטארע אינסטאלאציע וכדומה.

ווי מען הערט זאל די „קאמונאלע קאסע אשטשענדנאשטשי" אויך בעשטימען א בוי-קרעדיט פון 500,000 זל. צוזאמען וועט אלזא ראדאם געניסען קרעדיטען אויף בוי-צוועקען, א סומע פון 800 טוי־זענד זלאטעס.

קירכען-דיענער געפאטשט א גלח.

אין דארף וסאלי, הינטער ראדאם, האט דער קירכען-דיענער וויעזשביצקי בעליידיגט דעם גלח זארענצקי און אייג־מאל איס אנגעגריפען פיזיש דורך א זעץ אין פנים. דאס האט פאסירט נאכ־דעם ווי דער גלח זארענצקי האט אויס־מערקזאם געמאכט דעם קירכען-דיענער וויעזשביצקי, אויף די אונארדנונגען, וואס הערשען אין קירכע און אים דער־פאר ענטזאגט פון זיין אמט.

פאר ויינע מעשים איז וויעזשביצקי גע'משפט געווארען אין ראדאמער קרייז־געריכט, וואו ער האט זיך נישט מודה־געווען, נאר גע'טענה'ט, אז ער איז גע־ווארען פראוואצירט דורכ'ן גלח, וועלכער האט איהם געקאפט אין פים און אנגערופע הינטעל. ער האט זיך בלויז געצאמפערט מיט'ן גלח, אבער נישט גע־טוהן איהם קיין זעץ.

אויף דער בקשה פון ציוויל-מאהנער פון גלח, אדוו. ודזשיטאוויעצקי איז דער פערהער פון די עדות אין די געריכטס־פערהאנדלונגן פארגעקומען ביי פערמאכ־טע טהירען.

וויעזשביצקי איז פעראורטיילט געווא־רען אויף א יאהר-תפיסה.

חוץ דעם געריכט'ס - אורטייל וועט נאך וויעזשביצקי בעקומען א שארפע שטראף פון דער קירכע.

שאך-מאט! דאס טישעל איז פריי.

פון לעצטען שאך - סעאנס אין ציוניסטישען קלוב.

זיינען זיך געזעסען די „תלמידי חכמים" פאריגען שבת-צו-נאכטס אין לא־קאל פון דער אלג. ציוניסטישע ארגא־ניזאציע און זיך געגריבעלט אין „הלכות שאך"...

עס איז געווען אנ'אטראקציע, וואס ראדאם האט עס ניט געזעהן „משמשת־ימי-בראשית". דער „ראנסינג" דער „פאקער" און דער „ברידזש", אלץ האט במתילה „עוואקואירט" און געמאכט א ווארע: דרך ארץ פאר מיר, דער כח פון גייסט איז דא!

און מענדעלע ניידארף, דער שאך־מייסטער פון פוילען האט אויסגענוצט דעם עולם און זיך געטראכט: אני לא־מיר זעהען דאס חריפות פון ראדאמער יודען, איהר זענט דאך עפעס גאר וואזש־נע קנאקערס, איהר זענט גרויסע מבינים אויף חזירים. איהר פיהרט א גמינע מיט רבנים און שוחטים, לאמיר זשע אויך זעהן דאס בקיאות אין הלכות שאך.

נישט לאנג געטראכט, האט מען תאר־מירט צוויי לאנגע טישען און אוועק־געשטעלט 19 פארטיעס שאך.

די סימולטאנקע פאנגט אן.

א יראת - הרוממות - שטילקייט האט זיך מיטאמאל צולעגט איבערן זאל, די שטענדיג רוישיגע קיבעצארניע איז געוואורן פערזונקען געווארען אין א שטילשווייגעניש. נישטא איצט קיין ארט פאר פלוידערייען (יעדן נאטאלעאן האט אויף דער אינזעל סט. העלענא געשפילט א פארטיע שאך מיט זיין טרייען מאר־שאל איז אויך געווען שטיל...) ס'טאר איצט דעם זכרון ניט פארלירען. האט יעדער אייגענער געהאלטען א בליישטיפט אין האנד (מעשה פאכטאן) און געצוי־כענט דעם רונד-מארש פון זיין פארטיע. ניידארף איז זיך דערווייל נעגאנגען „מדחי אל דחי" פון טישעל צו טישעל און פאריקט יעדען א צוג.

אז מ'האט געווארפען א בליק אויפן ראזיגען כינעזער - בילד, האט אין מוח אויפגעבליצט א רעפלעקטאר: משיח'ס צייטען!... אט זיצט זיך א קליינע „סעל־קער-בונד" פון פארשידענע בארופען: א דאקטאר, א אדוואקאט, א אינזשיניער, א סוחר, א בעל-מלאכה און סתם אנ'ארבייטסלאזער, אפילו שאלאקען זיצען אויך. דער שאך-מפטש ווייסט נישט פון קיין ראסען-טעאריעס.

האבען זיך די 19 שאך-שפילער גע־ריבען דעם מח אין די שווערע „סוניא'ס להלכות שאך". אמאל פלעגט מען זיצען מיט חלב'נע ליכטלעך אין בית-המדרש איבערן „שך-יורה דעה". היינט אין דער צייט פון רעוואלוציעס און סטראטעגיעס זיצט מען איבערן „שאך מאט". אויך א שווער שטיקעל ארבעט, יעדער איינער וואלט שוין גערן א סוף געמאכט ניידארפען: ילמ־דנו רבנו! וואס וועט זיין דער סוף מיט מיין פארטיע? און ניידארף האט ווי ארויסגעלייגט פון די געזיכטער די דא־זיגע פראגע. גישט לאנג געקלערט און כהרף-עין דערלאנגט דעם העפי-ענד:

שאך-מאט! דאס טישעל איז פריי...

און אז איינער איז געגאנגען „וילך" איז באלד נאכגעגאנגען „שמעריל וילך" „צדוק וילך" „שמאי וילך" און אזוי זע־נען די וילך'ס געפאלען ווי די פליגען...

אין פערלויף פון דריי שעה האט ניי־דארף געמאכט א שפאציר-רייזע איבער עטליכע קילאמעטער און איינגעלעגט אלע אויף די לאפאטקעס. כאראקטעריס־טיש איז, וואס די בעסערע שאך-שפילער ווי: שימא און פינקינד זענען געגאנגען אויפן ערשטען פייער. אלע האבען פאר־שפילט. נאר איינער איז ארויס רעמי.

טרעפט ווער?

ד"ר קליינבערגער?

ניין?

אינז. שווארצבערג?

ניין!

טוביה דער מיליכיגער

אויך נישט.

דער גליקליכער רעמיסט איז געווען טוביה רוטמאן.

—מזל-טוב דיר טוביה — האט דער איניציאטאר פון דער אימפרעזע ראובן זיסקינד געדריקט רוטמאנס האנד — האסט געראטעוועט אינזער פרעסטיזש, בראווא, בראווא טוביה! דער ראדאמער געשיכטע שרייבער וועט דיך געדענקען!..

אז מ'האט שפעטער געפרעגט ניידארפ'ן א מיינונג אויף די ראדאמער שאך-שפי־לער, האט ער געקוועטשט מיט דער פלייצע: שאך סאביע, אמאטארען - דער עיקר שפילען.

שפילט קינדערלעך שפילט אין שאך, עס איז זייער אינטערעסאנט. אט האט ערשט נישט לאנג אזא סימולטאנקע-שפיל ארראנזשירט א געוויסער ד"ר באסקע אין אמעריקא. אנטייל גענומען האבען 1000 מאן, דער סעאנס האט געדויערט 4 טעג און זיך פערענדיגט מיט: 343 געווינען 138 פערשפילט און 119 האבען זיך רעמיזירט.

עס וואלט געווען א יושר גדול, אז ראדאם זאל יוצא אפילו פעראנשטאלטען אזעלכע סימולטאנקעס.

אביחיל.

אנ׳„אקושערקע", וואס האט פערוואנדעלט איהר גארטען אין א בית-עולם.

אין ראיעק, הינטער ראדאם, האט פיעל יאהרען „פראקטיקירט" די דארפישע באבע מיכאלינא פשיבישעווסקא, צו וועלכע ס'האבען זיך אנגעגעבען הונגערטער פרויען זי זאל זיי בעפרייען פון שוואנגערשאפט. די דאזיגע „מאכערין" איז געווען בריים בעקאנט אין דאזאם און אומגעגענד אונטערן פסעוודאנים „סטעלמאשקא". זי האט די „ארבייט" אויסגעפיהרט שטארק קאנספיראטיוו א סך יאהרען, ביז זי איז ענדליך ענטדעקט געווארען.

דעם 20 פאזדזיערניק פ. י. האט זיך צו דער „סטעלמאשקא" געווענדעט איינע א פרוי, יאנינא סאלאטשינסקא, די אייגענטימערין פון א יאטקע אויף פלאץ יאגעלאנסקי, וועלכע געפונענדיג זיך אין א שווערע מאטעריעלע סיטואציע, האט געוואלט אויסמיידען דאס פערגרעסערען איהר פאמיליע און צו דעם צוועק געבעטען די פשיבישעווסקא צו בעזייטיגען איהר 6-וואכעדיגע פרוכט. די „סטעלמאשקא" האט איהר געמאכט א „זאביעג" נעמענדיג דערפאר 15 זל. די פאציענטין איז קראנק געווארען, בעקומען היץ און וואס אמאהל איז די לאגע געווארען ערגער. מ'האט די סאלאטשינסקא איבערגעפיהרט אין פוילישען שפיטאל, וואו די דאקטוירים האבען פעסטגעשטעלט א בלוט-פערגיפטונג. אין עטליכע טעג ארום איז די סאלאטשינסקא געשטארבען און די סעקציע האט ארויסגעוויזען, אז די סיבה פון טויט איז געווען דער ניעקאלאנישער „זאביעג" פון דער פשיבישעווסקא, געגען וועלכער ס'איז פערפיהרט געווארען א קרימינעלער פראצעס.

אין דער צייט פון דער אויספארשונג איז ענטדעקט געווארען די „רייכע" פראקטיק פון דער „אקושערקע" ס'האט זיך נעמליך ארויסגעשטעלט, אז די סאלאטשינסקא איז געווען, נישט דער ערשטער קרבן. אויס'ן זעלבען אופן זענען פערגיפטעט געווארען און געשטארבען א סך פרויען, וועמעס נעמען ס'זענען שפעטער ארויסגעדעקט געווארען. ס'האט זיך דערביי ארויסגעוויזען, אז די פשיבישעווסקא האט בעגראבען די קערפערס פון די פאר דער צייט געבוירענע קינדער אין איהר גארטען נעבען הויז. דער גארטען איז געווען א וואהרער בית-עולם פון די דורך איהר אבגעטריבענע נפשות.

היינטיגען מאנטאג האט איהר דאס היגע קרייז-געריכט פערמשפט פאר איהרע „מעשים טובים" אויף דריי יאהר תפיסה מיט פערלירען די בירגערליכע רעכט אויף 5 יאהר.

צוויי לאגערן, צווייערליי אינטערשריפטן און אלץ צוליב א חזן.

די לעצטע טעג שטעהען מיר אונטער'ן צייכען פון אמת'ען חזנים-יאריד. ס'האבען זיך שוין אפילו געשאפען צוויי לאגערן און ביידע האבען געזאמעלט אונטערשריפטען אויף פרא און קאנטרא. דאס אלץ איז ארויסגעקומען צוליב דער דריטער פריבע פון חזן ראנטאל פון ווילנא. איין צד האט געטענה'ט, אז שוין, גענוג מיט'ן קאנקירס. לאמיר מאכען א סוף; איז אבער געקומען א צווייטער צד, וואס האט געזאגט: האלט! דער קאנקורס מוז גיהן ביז'ן סאמע סוף און ערשט דאמאלט וועט מען זעהן. איבער די סכנות פון ביידע צדדים האט דאמינירט דאס קול פון גערעכטיגקייט, וועלכע האט געפאדערט א ענטפער, וואס וועט זיין מיטן אלטען חזן יאפע, וועלכער ליגט קראנק און מען מוז פריהער פאר אלעם בעזארגען אים מיט זיין פאמיליע.

האבען זיך די צדדים ארומגעריסען. זיי האבען זיך פערמאסטען מיט די כחות. דער שוהל-מתפללה'אבאהאך און אנד. ב"ב האבען געזאמעלט אונטערשריפטען פאר'ן חזן ראנטאל און די ה"ה מוקסמאן, איתמר גורפינקעל, גאלדפארב, הארוויטש, ליסוואק, ש. קורץ, מ. ריכטמאן האבען געזאמעלט אונטערשריפטען, צו פערלענגערען דעם קאנקורס און די לעצטע האבען טאקע געזיגט. די צאהל איינטערשריפטען, אז דער חזנים-קאנקורס זאל ווייטער געפיהרט ווערען וואס בעדייטענד איבערגעשטיגען די צאהל אונטערשריפטען. וואס האבען געוואלט, אז מ'זאל שוין תיכף ומיד שרייבען א קאנטראקט מיט'ן חזן ראנטאל.

אין מיטען-דערינען, אין דעם גאנצען קאכעניש און טומלעניש איז פארגעקומען א דין-תורה ביי הרב קעסטענבערג צווישען דער גמינע מיט'ן חזן יאפע. א קראנקען, א ערשעפטען, א צובראכענעם האט מען געברענגט דעם אלטען חזן יאפע, אויף א דראזשקע אין בית-דין-שטוב אריין. די דין-תורה איז געווארען אבגעלעגט, ביז א קאמיסיע פון דאקטוירים וועלען איהם אונטערזוכען און פעסטשטעלען זיין געזונד-צושטאנד.

פון קאנטראקט מיט'ן חזן ראנטאל איז דערווייל נארנישט געווארען און ווי מען הערט איז ה' ראנטאל אוועקגעפאהרען. היינטיגען שבת זאל דאווענען דער פשעמישלער חזן ראזענבערג.

עס איז געווארען געשטעלט א קאמיסיע פון 10 מאן, וואס זאל אנפיהרען מיט'ן קאנקורס.

די גבאים פון בית-מדרש ווייגען געבעטען, אז ס'איז שוין באלד נישטא קיין מנין אין די שבתים, ווען די נייע חזנים דאווענען אין שוהל. ס'איז שוין באלד נישטא, זאגען זיי, וועמען צו געבען קיין עליה און דאס בית-מדרש האט היזק געלד אויף זייגע הברכות'ען.

אפילו דער בית מדרש חזן מאכט שנעל פארטיג דאס דאווענען און לויפט אויך אליין אין שוהל אריין הערען דעם נייעם חזן.

ווי פיעל הלוואות האט ארויסגעגעבען די רעליעף-קאסע ביים 15-ער קאמיטעט.

די קאסע פון רעליעף פון די ראדאמער לאנדסלייט אין ניו-יארק ביים 15-ער קאמיטעט האט אין פערלויף פון איהר עקזיסטענץ ארויסגעגעבען 293 הלוואות אויף א סומע פון בערך 12 טויזענד זלאטעס. די לעצטע וואך, ווען ס'זענען דערהאלטען געווארען די 200 דאלאר פון ראדאמער רעליעף אין ניו-יארק, איז ערטיילט געווארען 59 הלוואות אויף א סומע 1985 זלאטעס.

גלח טשעטשאק האט אויף זיין רעפעראט אין ראדאם נישט דורכגעפיהרט די שבועה.

אין ראדאם איז געווען צו-גאסט דער „תלמודיסט" גלח טשעטשאק. ער איז ארויסגעטרעטען זונטאג מיט א רעפעראט אין דער קאנגרעס-האלע. די טעמע איז געווען די יודען-פראגע אין פוילען.

אין לעצטען מאמענט איז געווארען אבגערופען די אזוי-בערופענע שבועה, וועלכע איז דער „משהאק" פון יעדער ארלעזונג פון גלח טשעטשאק.

פארגעשטעלט דעם גלח טשעטשאק פאר די פערזאמעלטע, האט גלח טשטיסקאלא, וועלכער האט אנגערופען דעם פרעלעגענט: „פיהרער" פון נאראדאווען פוילען.

וועגען צווייטען רעפעראט, וואס איז געווען אנגעקינדיגט אויף מאנטאג וועט מיר נישט, אז ער זאל האבען פארגעקומען מכח דער שבועה פון גלח טשעטשאק האט געשריבען די יודישע פרעסע אין גראדנע, אז בעת זיינעם א רעפעראט דארט האט ער בעשוואוירען די צוהערער, דורך אויפהויבען צוויי פינגער, נישט צו האבען קיין מגע ומשא מיט יודען. וואהרשיינליך וועט געמיינט דאס זעלבע אין ראדאם מיט דער שבועה, וועלכע איז אבער דא נישט אויסגעפירט געווארען.

פון דער סדרה — תצוה

פון פ. בושאצקי

ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת התומים...

וואס אזעלכעס ס'איז געווען דער „אורים ותומים", אויף קלאר ווייסט קיינער נישט. רש"י זאגט: „שהיה כתוב שם שם-המפורש" — אז דארט איז געווען אויפגעשריבען דער שם-המפורש (און אפילו וואס מען מיינט „שם המפורש" ווייסט אויך נישט יעדער) דער תרגום „יונתן בן עוזיאל" זאגט אויך ווי רש"י פיעל מפרשים זאגען ווענען דעם פערשירענע השערות. איינער א גאון פון אונזער היינטיגער צייט זאגט א השערה, וואס לאזט זיך אפילו יא רעדען, וואס דער שכל הישר קאן דערצו איינשטימען. אויף זיכער אבער קאן מען דאס דאך נישט אקצעפטירען.

ער זאגט: ווייל דער פסוק רופט אן דעם „אורים ותומים" מיט דער ה' — הידיעה „האורים והתומים", דאס בעווייזט, אז אין יענער צייט, איז ביי זיי דער אורים ותומים יא געווען א בעוואוסטע זאך. וועלכעס דער פסוק געפינט נישט פאר נויטיג ערקלערען דעם אינהאלט. דערפון קאן מען קומען צום אויספיהר, אז דאמאלס האבען זיי אנגערופען די נעמען פון די בוכשטאבען פונ'ם העברעאישען אלף-בית נאר מיט אנדערע נעמען. נישט אלף בית, נאר דער בוכשטאב „א' האט זיך מעגליך אנגערופען „אור"; און „ת" — „תם", אזוי, האט מען דעם גאנצען א"ב אנגערופען: „אור-תם" (מיינט דעם ערשטען אות מיט דעם לעצטען.) אזוי אזוי; מיינט „אורים-ותומים" — איינפאך פיעל אלף בית'ן, וועלכע זענען אריינגעלעגט געווארען אין דעם חושן, וואס איז געמאכט געווען אין טאפעל ווי א טאש. ווען דער כהן. ווען ער האט געוואלט בעקומען אנ'ענטפער אויף א געוויסע פראגע, פלעגט ארויסנעמען פונ'ם חושן — טאש איינציגע אותיות (נישט אנקוקענדיג ווי פריהער), פון וועלכען ער האט זיך ארויסגעשטעלט א פאסיגען פתרון אויף זיין שאלה.

דער ווילנער גאון ז"ל, ווייזט אויס, איז אויך געקומען אויף דער סברא, ווייל ער ערקלערט דאס. וואס ווערט פערציילט אין שמואל — א: „וחנה היא מדברת על לבה" — ווייל חנה האט געזאגט איהר תפילה שטיל, ויחשביה עלי לשכורה" האט דער כהן עלי זי אנגענומען פאר א שיכור'ה. פארוואס עפעס דוקא א שיכורה? זאגט דער דערמאנטער גאון ז"ל, ווייל עלי האט געזעהן דאס זי פיהרט זיך אויף נישט נארמאל: אלע קומען דאווענען פאר'ן עסען, און זי איז געקומען שפעטער „אחרי אכלה ואחרי שתה"; אלע אנדערע דאווענען הויך, זינגען בקול רם. און זי מאכט עס אין דער שטיל. האט ער געוואלט וויסען, וואס איז מיט איהר דער מעהר? נישט פיעל געטראכט, אריין געשטעקט די האנד אין חושן-טאש, ארויסגענומען פון דארט א פאר בוכשטאבען, אויף טראף, און ער האט בעקומען די פאלגענדע אותיות: ר. כ. ש. ה. באטראכטענדיג, וואס זאגען די דאזיגע בוכשטאבען, איז איהם געקומען אויפן געדאנק, אז דאס מאכט „שכרה" (א בעטרונקענע). דערפאר האט ער זי געמאכט א באמערקונג זאגענדיג: „עד מתי תשתכרין". זי אבער האט איהם געענטפערט:

— „לא אדוני"! — (תול זאגען, אז זי האט איהם אויף זיין זעהר נישט הספליכען ארויסזאגען, געזאגט, איך זעה איין, אז דו ביזט א קנאפער תייסער אין זאכען, האסט פשוט נישט קיין רוח-הקודש, ווי דו רעסט זיך איין...) נישט „שכרה" מאכען די בוכשטאבען, נאר — „כשרה". — א לייטישע, א בכבוד'יגע, דעריבער: „אל תתן את אמתך לפני בת בליעל" — פאררעכען מיר נישט פאר עפעס א געמיינע שטיק!...

ונשמע קולו בבואו אל הקודש...

ר' נפתלי סופר זאגט: דריי מאל געפינט זיך דער ווארט „ונשמע" אין תנ"ך: „ונשמע קולו בבואו אל הקודש". דא אין דער היינטיגער פרשה; „נעשה ונשמע" — אין שמות כ"ד, ז'; „ונשמע פתגם המלך" — אין אסתר א'. דאס בעווייזט אונז פאלגענדעס: פארצייטענס, אז א יודישע געמיינדע איז נעגאנגען אויסנעמען א רב, האט זי דאס ערשטע זיך נאכגעפרעגט, צי ער איז א גדול בתורה, א ירא-שמים. צי ער וועט פיהרען א ישיבה; „נעשה ונשמע"... שפעטערע דורות האט מען שוין אנגעהויבען שטעלן דעם טראפ אויפן מאמענט פון דרוש, צי ער איז א גוטער דרשן; דאס בעדייט דער „ונשמע קולו בבואו אל הקודש"... היינטיגע צייטען אבער, אז מען נעהמט אויפנעמען א רב, זוכט מען דער עיקר ער זאל זיין א קענער אין שפראכן, ער זאל קענען געפעלען דעם סטאראסטא, ד.ה. וואיעוואדע... אט דאס מיינט: „ונשמע פתגם המלך"...

KINO APOLLO

שבת 3 נ. מ. און זונטאג 12 און 6½

„PORT ARTURA"

Od poniedziałku b. m.

WIĘZIEŃ KRÓLEWSKI

z Ronaldem Colmanem i Madeleine Carroll

ביז זונטאג דעם 13 איינשליסליך

niezrównana śpiewaczka i artystka

JEANTTE MAC DONALD

w swym najlepszym filmie

HISZPANSKI MOTYL

Nad program dodatki

KINO APOLLO

געמאכט א „זעהונג" מיט א „כלה" א יונגעל.

א קאמיש שטיקעל ארבייט האבען בעוויזען ראדאמער לצים.

דער בחור נ. ס. פון וואהעל איז געשטאנען אין שידוכים. ער האט געזוכט א כלה מיט אלע מעלות: געלד און שענקייט. א „קוק" איז ביי איהם געחען שוין בעלד פון די וואכעדיגע זאכען, חייל ער האט זיך גארנישט געקענט דערקלויבען „ראַ גוסטו".

אנומעלט האט מען איס אבגעשלאגען א שידוך מיט א מיידעל ש. ר. פון סקאַרישיוועד גאס. ער איז אידער געגאנגען מאכען א זעהונג, אבער נישט מיט'ן גאנצען הארצען. שוין ארומגעדרייזט אייבער א סך שטעדט און ס'האט איהם נישט געטומען — פלוצלינג נאר זאל ער אין ראדאם פאקען זיין אמת'ן זיהוג? ער איז געגאנגען חי „לאמיך געמאכט" און דער סוף איז געחען, אז ער איז געווארען איבערראשט. אויף דער סקאַרישאַוועד גאס האט ער געפונען ממש א יפת תואר, די ריכטיגע „פיענקנאשטש" און חי מ'האט איהם צוגעזאגט — טאקע א „באמבע" מיט געלד אויך.

די כלה איז דעם יונגערמאן נ. ס. „נאדזוחיטשיינע" געפעלען. איהר רעדען, איהר שיק, איהר ווייך און די אינטעליגענטנע מאניערען האבען איהם פשוט פערכאפט. ער האט די כלה פערבעטען אין קינא און געחען גליקליך, אז זיין פראפאזיציע איז אנגענומען געווארען. די כלה איז ארויס מיט איהם אין גאס אין שענסטען שטאט. אלץ אויף איהר איז געחען עלעגאנט לויט'ן לעצטען „קושיקמארי". שטיוועלעך, א מאדערנעם הוט מיט א וואולקע פערצויגען איבער א אפרעכטיג-געלאקטן קאפ, נאר וואס ארויס פון פריזירער נאך אנ'אנדולאציע. אין קינא האט דער חתן כסדר געקערט ווענען „מילאשטש" און חען ס'איז געחארן טונקעל האט ער „זי" צוגעטוליעט צו זיך, אומגעארעמט און אנגעפרעסנריג אויף די ליפען א שטארקען קוש, זיך „אַשחיארטשים".

אהיימגעהענדיג, האט די „כלה" אים איינגעלאדען אויף קאלאציע, נאר דאס איז שוין איינמאל געחען א קאלאציע, אז ער חעט עס האבען צו געדענקען אויף אימער און עוויג.

דאס „פערליבט-פערלאבטע פארל" איז אריין צו דער כלה אין שטוב. און ווען דער חתן א צושטראהלטער האט זיך געהייסען חינשען מזל-טוב, האט די „כלה" אין געגענווארט פון א פולע שטוב מיט מענטשען א חארף אראב גע-טוהן אלע „דאמסקע" בגדים: די ספודניצע, דעם פארוק, דעם הוט מיט דער וואולקע, אבגעחישט דעם קרעם מיט'ן פודער און ס'איז אפויער א יונגאטש מיט א פאר „מענסקי" הויזען און מיט א שטייף אויפגעשטעלטע טשופרינע, חי ביי א קאלאקוצקי האהן. אין ערשטען אויגענבליק איז דער חתן צעמישט גע-ווארען, מיינענדיג, אז דאס מאכט אים די כלא מסתמא אזא „סיורפריז". ער האט זיך געטראכט: לאמיר זעהן ווייטער, אפשר חעט זי ערגעצוואו אויך די „מענסקי" הויזען און ס'וועט חירער ערשיינען די „זי"... אבער ער האט שוין מעהר נישט געזעהן. ווייל ס'אין איהם פינסטער געווארען אונטער די אויגען. דער יונג איז געבליבען יונג און דער אבגענארטער חתן איז אוועק אונטער דער בעגלייטונג פון א ספאזמאטיש גע-לעכטער פון אלע שטוביקע, פראכטפע-דיק: האט זיך שוין יא געטראפען א שטהן מיידעל מיט אלע מעלות, איז זי נאר א יונגעל...

שבת-צו-נאכט'ס 7. און 12 ה.
סומט פאר
אין לאקאל פון דער אלג.
ציוניסטישער ארגאניזאציע
א דאנסינג
מיט פערשידענע אטראקציעס.

אויף וואס ווארט נאך ראדאם.

ווי בעוויסט נויטיגט זיך ראדאם אין א חזן. אין דעם זענען היינט אלע איינשטימיג. ס'וועט קיינער נישט זאגען, אז די שוהל קען בלייבען אהן א חזן. ס'איז דאס אין ראדאם קיינמאהל נישט געווען. אין אלע קהלות, וואו ס'זענען דא שוהלען, דאווענען חזנים מיט כארען. אזוי איז א מנהג ביי יודען פון דור-דורות. און באמת איז א חזן פון די ערשטע צרכי הצבור. דער שבת, דער יום-טוב ווערט דורך א גוטען חזן בעשיינט און פער-הערליכט. עס ציהט דעם עולם אין אין שוהל אריין און עס גלוסט זיך טאקע גאר אנדערש צו געהן דאווענען ווען מען חייסט, אז עס דאווענט א שענער חזן מיט א קול נעים און מיט הארציגע שענע תפילות דריקט ער אויס די יודישע תפילות.

מיר זעהען ערשט היינט, אז נישט בחנם איז די ווארשאווער סינאגאגע שבת קיין עין הרע איבערפולט און דא אין דער ראדאמער שוהל איז דא קוים א מנין יודען. דאס איז אלץ דערפאר חייל די שוהל איז אהן א חזן. עס גלוסט זיך נישט צוגעהן שבת אין שוהל אריין און א היים געהן חאכענדיג, יו-דען ווילען האבען אנ'עונג-שבת און זאל זיין כאטש מיט דעם.

הקיצור, די ראדאמער גמינה און די שוהל-גבאים האבען איינגעזעהן, אז ראם איז זעהר נויטיג און האבען רעקלאמירט א קאנקורס אויף חזנים. פון די אלע נעפרובטע חזנים האט אמבעסטען אויס-גענומען דער ווילנער חזן ה' ראנטאל. און באמת חאלט פאר ראדאם געווען א כבוד צו האבען אזא חזן ביי זיך אין שטאדט. א גרויסער קענער אין נגינה, א זעהר איידעלער מענש, א יונגערמאן פון א יאהר 32, זיננט נישט ערגער חי קוסעחיצקי, א יודע כפר און בעזיצט אלע מעלות, מיט חעלכע ער קען זיך פרעזענטירען ביים עמוד אפילו אין דער גרעסטער שוהל. אלע מבינים האט זענען געחען אין שוהל קענען איהם נישט א יסלויבען. אזא גערראנג אין שוהל איז קיינמאל נישט געווען און אלע האבען איהם געהערט זענען געחען זיכער. אז ראנטאל האט שוין א קאנ-טראקט, ווייל קיין בעסערען פערלאנגט קיינער נישט.

פלוצלינג, מ'ווייסט נישט פון חאנען און פון חאס און עס שטעט זיך אנ'אָפאזיציע. ווייל יעדער האט שוין איינ-געזעהן, אז ה' ראנטאל בלייבט, פא חי אזוי לאזט מען עפעס. אז ס'זאל אזוי גרינג, אזוי לייכט צו געהן? חיל מען עפעס צורערעהען דעם עולם און מ'נעהט בעשטימען, צי מ'זאל ווייטער פיהרען דעם קאנקורס. פרעגט זיך, אויב דער חזן ראנטאל איז מיט אלע מעלות, צי האט טויג ווידער א קאנקורס, חאס קיי-נער חינשט זיך שוין מעהר נישט. מ'האט שוין גענוג געהאט. דער קאנקורס קאסט געלד, עס זענען שוין זאגאר געחען אועלכע חזנים, חאס זענען נאך שבת געשטאנען אין גמינה ויך געבעטען מ'זאל זיי געבען אויף א בילעט אהיים. וואס טויג'זשע חירער דער ווייטערדיגער קאנ-קורס? עס חינשט זיך קיינער נישט קיין בעסערען חי ה' ראנטאל. אנ'אינטעלי-גענטנער, געלערנטער יונגערמאן, חאס האט מיט זיך רעקאמענדאציע-בריעף פון די גרעסטע רבנים פון חילנא, חי פון ר' חיים עוזר גראדזענסקי און דעפיטאט הרב רובינשטיין. פארוואס צום-ערשט אזא בעגייסטערונג פון אלע זייטען: מזל טוב חזן ראנטאל, איהר בלייבט ביי אונז און איהר זענט אונ-זער חזן! און נאכהער שיקט איהר איהם אחעק און זאגט, אז דער קאנקורס וועט זיך ווייטער ציהען?

דאס וואס דאס „ראדאמער קעלצער לעבען" האט די פארינע וואך געשרי-בען, אז ער פערלאנגט 500 זל. א חודש קענען מיר ערקלערען אז ער וויל נישט מעהר ווי א צחייטער. ער פערלאנגט 300 זל. א חודש. אפשר חעט ער גע-מען חעניגער, מיר קענען נאר צוגעבען אז חזן ראנטאל איז דער בעסטער און דער געחינשענסטער קאנדידאט פאר ראדאם, און באכט א מציאה.

א גרופע בעלי-בתים.

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל אונזער פעטער און קוזין
חיים און יעקב אבראמסאהן אין ארץ ישראל (חיפה)
צוליב דער גרויסער און שמערצליכער אבידה, וואס האט זיי געטראפען
צוליב'ן פריהצייטיגען טויט פון זייער געשעצטער פרוי און מוטער

נ. ע. חוה'לע אבראמסאהן

(פון דער היים מילער)

זאלן זיי זיין געטרייסט און געשטארקט איבערצוטראגן דעם חעהטאג און צער

לאה'טשע און מאיר הערץ.

בזה אנחנו מביעים את צערנו הגדול למות הח'

ראצה שפיזמן

בעבורתנו למען התנועה נמצא נחומים

סניף הסובר ברדום

אלע סוחרים קויפען און פערקויפען
אלע בעל-בית'טעס נוצען נאר
דעם בעסטען אינלענדישען
פראשעק צום באקען

LILIPUT

דאס לעבען אין קעלץ.

די 20 טויז. יודישע בעפעלקערונג אהן א פארשטעהער אין קעלצער שטאדט = ראט.

בעת די וואהלען צום קעלצער שטאדט-ראט איז געווען א שטארקער געלויף פון אלע היגע יידישע פארטייען, מיט'ן ווילען צו פערכאפען די בענקלעך פון שטאדט-ראט, נישט וועלענדיג זיך בשום אופן פעראייניגען אין א געמיינזאמע יודישע ליסטע.

דער רעזולטאט דערפון איז געווען, אז ס'איז קוים אדורך צוויי יודישע ראטמענער (אנשטאט 10 יודישע ראטמענער אין פאריגען שטאדט-ראט)

אבער אמכאראקטעריסטיש איז, אז די וואס האבען איינגעלייגט אפלטען, כדי צו פרעזענטירען דעם קעלצער יודישע צבור, האבען יעצט איבערגעלאזט די 20 טויזענד יודישע בעפעלקערונג אהן א פארשטעהער אין קעלצער שטאדט-ראט

דער קהלה-פרעזעס גאלדמאן איז זיינער צייט אבגעזאגט געווארען אלס ראטמאן צוליב'ן א דורכלאזען כסדר זיצונגען א לענגערע צייט. אויך די לעצטע וואך האט זיך דער אנדערער ראטמאן מאיר אייזענבערג זיך אבגעזאגט אלס ראטמאן.

ס'ווילט זיך זיי פרעגען, צי האבען די זעלבע ה"ה. נישט געוואוסט פריהער, אז זיי זענען נישט פעהיג צו פערנעמען אזעלכע אמטען?..

גרויסער קאמאשענמאכער=שטרייק אין קעלץ

זונטאג איז אין קעלץ אויסגעבראכען א שטרייק פון די קאמאשענמאכער. די שטרייקענדע שטעלען ארויס א רייהע פאדערונגען, דערונטער א לוין-הוספה פון 5 ביז 20 פראצענט.

אין אלגעמיין שטרייקען ביז טויזענד מאן: 200 מייסטער'ס און 800 געזעלען.

אויף איינע פון די פערזאמלונגען איז אויך ארויסגעטרעטען דער סעקרעטאר פון פראפ. שוסטער-פעראיין — באטשעיעווסקי. וועלכער האט ערקלערט צווישען אנדערע, אז די פאדערונג פון די קאמאשענמאכער זענען גערעכטע, און אויב דער שטרייק וועט נישט ווערען ערלעדיגט וועט ווערען ערקלערט א סאלידאר-שטרייק דעם קומענדען זונטאג פון אלע קעלצער שוסטער.

די ביז איצטיגע אונטערהאנדלונגען האבען קיין רעזולטאטען נישט געגעבען. מאנטאג און דינסטאג האבען זיך געוואנדען צום קאמאשענמאכער-צעך עטליכע היגע שיך-סוחרים און האבען די ארויסגעריקטע פאדערונגען אונטערגעשריבען.

יעהרליכע פערזאמלונג פון קעלצער „לינת = הצדק".

זונטאג דעם 13-טען פעברואר קומט פאר אין לאקאל פון דער יודישער קהלה די יעהרליכע אלגעמיינע פערזאמלונג פון „לינת-הצדק".

ווי מיר זענען אינפארמירט, זאל די פערזאמלונג אין וועלכע ס'וועלען זיין בעטייליגט אלע שיכטען פון דער קעלצער יודישער בעפעלקערונג, גלייכצייטיג פערוואנדעלט ווערען אין א גרויסע פראטעסט - דעמאנסטראציע געגען דער יודישער בעפעלקערונג צוליב איהר גלייכגילטיגקייט לגבי דער אזוי חיכטיגע פילאנטראפישע אינסטיטוציע, ווי עס איז דער „לינת הצדק" ביי אונז אין שטאדט, וועלכע עס דראהט לעצטענס א געפאהר פערמאכט צו ווערען.

מיט רעדעס אויף די אויבענדערמאנטע גרויסע פערזאמלונג וועלען א ויסטרעטען פרעזעס ה. א. קאזלאווסקי, פראפ. י. קשענסקי, דאקטאר לייכטער, דאקטאר נוסמאן. און אנד.

קעלצער יודען קומט מאסענהייו!

צוליב א נקמה אקט ברענט אייז שוועסטער אב די צווייטע ס'פנים און האלז.

די היגע איינוואהנערין ברײנדעל קאפין (ניעפאדלעגלאשטשי (2) האט געמעלדען אין דער פאליציי, אז דעם לעצטען דאנערשטאג 9 אוועגד האט איהר שוועסטער לאה קארפין מיט חבֿרים זי וואהנט צוזאמען אין איין וואוינונג, זי אבגעגאסען מיט א שטארקען קיאס, וואס האט איהר אבגעברענט דאס גאנצע פנים און האלז,

ארעסטירט א אינטערנאציאנאלען קעשענע=גנב אין קעלץ.

דעם לעצטען זונטאג 10 אווענד האט פאליציי פערהאלטען ביים היגען איינוואוינער שלמה תינאגראדזקי (סשיכע 8) א אומבעקאנטען, וועלכער האט זיך לעגיטימירט מיט א דייטשען פאספארט ארויסגעגעבען אין בערלין אויף דעם נאמען מענדעל סאפט, א געבוירענער אין רומעניע, אין יאהר 1896.

ווי פאליציי האט פעסטגעשטעלט איז דער פערהאלטענער מענדעל סאפט א בעריהמטער אינטערנאציאנאלער קעשענע גנב, וועלכער איז שוין געזעסען ביי שטראפען אין פערשידענע לענדער. צוליב דעם, וואס מענדיל סאפט איז אומלעגאל אריינגעקומען קיין פוילען האט די פאליציי איהם איבערגעגעבען צו דער דיספאזיציע פון קעלצער סטא-ראסטווע.

ארעסטירט פאר אונטערצינדען אלייז זיין וואוינונג.

אין דער וואוינונג פון דוד יעקיל איצקאוויטש פון יענדזשעוו (ליסאוויסקא 4) איז אויסגעבראכען א שרפה, וואס האט פערניכטעט פערשידענע שטוב-זאכען אין דער ווערט פון טויזענד זלאטעס.

דער פאליציי איז געווארען פערדעכטיג, וואס נישט אין דער אנוועזענהייט פון קיין שום שטוב מענש האט זיך די שרפה אנגעהויבען אין דער מלבושים-שאנק. זי האט אדורכגעפירט א געהעריגע אויספארשונג און ארעסטירט דעם ה' יעקיל איצקאוויטש, וועלכער ווערט בעשולדיגט אין אונטערצינדען זיין וואוינונג, כדי צו קענען נעמען די פערזיכערונג'ס-סומע פון 5 100 זלאטעס, אויף וואס זיין וואוינונג איז געווען אסעקורירט.

ענדערונגען אין די גרעניצען פון קעלצער וואיעוואדז.

עס געהען ארום קלאנגען, אז עס זאל פאר'קומען א ענדערונג אין די גרעניצען פון קעלצער וואיעוואדזטווא. דערביי זאל פערבונדען מיט איהר פאויאט אהסקענומען ווערען פון קעלצער וואיעוואדזטווא און אנגעשלאסען ווערען צו דער לאדזשער וואיעוואדזטווא.

קעלץ צעהלט — 80 טויז. איינוואוינער.

לויט די עווידענץ פון מעלדונג'ס-אמט ביים מאגיסטראט וואוינען אין קעלץ ביים היינטיגען טאג שטענדיגע איינוואוינער — 67,634. נישט שטענדיגע איינוואוינער ביז איבער 9,500 ווי אויך עטליכע טויזענד איינוואוינער, וועלכע זענען אין מעלדונג'ס-אמט ביים מאגיסטראט נישט געמעלדען, אזוי ארום צעהלט קעלץ ביז 80,000 נפשות.

גרויסער קרן=קימת=דאנסינג איז ציוניסטישען קלוב.

דעם קומענדען שבת 12 טען פעברואר קומט פאר אין ציוניסטישען קלוב א גרויסער קרן-קימת - דאנסינג. די קעלצער נאציאנאלע יוגענד וועט זיך בעשטימט טיילען אויף דעם גרויסען דאנסינג ווען מנכות הכנסה ס'איז בעשטימט פאר'ן באדען-אויסלייז אין ארץ - ישראל.

ספארט.

א באקס-מעטש איז פארגעקומען דעם לעצטען זונטאג צווישען דעם ראדאמער „בראן" און היגען „מכבי". דער היגער „מכבי" האט נישט געהעריג צוגעגרייט זייערע פויסטלער צום מעטש. עס איז אויך נישט דערלאזאר, אז א „מכבי" - פויסטלער (גאלדבליט) זאל דארפען קעמפען מיט א באקסער, וועלכער וועגט זעקס קילא מעהר.

דער אלגעמיינער רעזולטאט האט זיך פערענדיגט מיט א הויכען נצחון פון די ראדאמער: 12 געגען 4.

אויסגעשלאסען דריי יודישע קלובען.

פאר נישט פיהרען קיין שום ספארט טעטיגקייט האט דער פוילישער באקס-פערבאנד אויסגעשטראכען אלס מיטגלידער פאלגענדע דריי יודישע קלובען פון לובלינער - קעלצער - באקס - פערבאנד: „גדיה" (קעלץ), „מכבי" (לובלין) און „הפועל" (קעלץ).

אויף דער לעצטער זיצונג פון לובלינער באקס-פערבאנד איז בעשלאסען געווארען אויפצולעזען דעם קעלצער באקס-קרייז-פערבאנד.

די סיבה איז די דעמיסיע פון פרעזעס און וויצע-פרעזעס פון קעלצער קרייז-פערבאנד.

ביז צו דער אלגעמיינער פערזאמלונג געהערען די אלע קלובען פון קעלצער קרייז צום לובלינער באקס-פערבאנד.

ענטשולדיגונג

מיר ענטשולדיגען זיך פאר'ן שטאדטי פון קאמאשענמאכער - צעך אין קעלץ נחום גראנאטמאן ווי אויך פאר'ן פאר-שטאדטי דוד פאסטראנצבלום פאר אונזער פיזיש אנפאל אויף זיי, ווי אויך די אלע אנקלאגעס, וואס זענען דורך אונז ארייגעטראגען געווארען געגען קאמאשענמאכער-צעך (צום פראקוראר, סטאראסטא, ארבייטס-אינספעקטאר) — ציהען מיר צוריק, ווייל מיר זענען אונטערגעהעצט געווארען דורך געגנער פון קאמאשענמאכער - צעך. דערמיט רריקען מיר אויס חרטה און פערזיכערען, אז אזעלכעס וועט זיך נישט איבעריחור'ן און מיר בעהטען די פערהאלטונג פון צעך אונז אנצונעמען אלס מיטגלידער.

(—) משה טרייטעל מיטגליד פון „בינד"-קאמיטעט אין קעלץ (—) ישראל זאיאנץ

דעם בעסטען דאנק דריקען מיר אויס דעם ה' אליהו זילבערבערג פאר די 10 זלאטעס, וואס ער האט געשאנקען פאר אונזער אינסטיטוציע „לינת-הצדק" צו דער יאהרצייט פון זיין מוטער

יהודית ע"ה.

פערוואלטונג פון „לינת הצדק" אין קעלץ

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס אונזער ג' כתפלל ה' יעקב גרינהאלץ צוליב'ן טויט פון זיין שווער

יצחק מאיר לערער נ. ע.

מתפללים פון סאקאלאווער שטיבעל אין קעלץ.

ענטפער פון רעדאקציע.

ה' זיסמע זיסטאנאוויטש. קעלץ.

צו וואס אייער דראהען אונז מיט א פראצעס, ווען איהר קענט עס פשוט ערלעדיגען: זיך פערשטענדיגען מיט אונזער מיטארבייטער ה' צוקער. מיר האבען דאך נישט ענטזאגט צו דרוקען אייער הכחשה. מיר ווילען נאר האבין די בסיחת, אז דער בריעף מיט דער הכחשה איז אן'אויטענטישער אזוי פאקטיש פון אייך געשריבען. מיר נעמען בכלל נישט צו קיין נאטיצען פון קעלץ אויב זיי ווערען נישט געשיקט פון ה' צוקער און בפרט אין אזא פאל, ווען אין אזעלכע ווערען אטאקירט פערזאנען.

אויב ס'איז אונטער אייער כבוד די טרחה, וועלען מיר איבערשיקען אייער הכחשה דעם ה' צוקער, וועלכער וועט זיך פערזענליך אין דעם ענין מיט אייך פערשטענדיגען און דאן ווען ער וועט אונז צוריקשיקען מיט זיין פערזיכערונג אז דאס איז פון אייך געשריבען, וועלען מיר אייער הכחשה דריקען.

Niemasz ponad mydło „TRÓJKA“

מזרחיסטישע טהועך איז קעלץ.

די לעצטע וואך, ווי אויך שבת, האט געווײלט אין קעלץ דער באקאנטער מזרחיסטישער טהוער און רעדנער הרב הארקאוויטש (אליקה) וועלכער איז גע־קומען קיין קעלץ וועגן שאפן א „כחליקת־החרדים“ ביי אונז אין שטאט.

שבת פריה האט הרב הארקאוויטש געהאלטן קעלצע דרשות אין חינעך בת־מדרשים וועגן „קרן־קימת“ און סחליקה־החרדים.

שבת נאכמיטאג איז אין לאקאל פון „מזרחי“ פארגעקומען א ספעציעלער „עונג־שבת“ מיט דער באטייליגונג פון הרב הארקאוויטש און א גרויסע צאהל חברים און פערבעסטענע געסט.

קעלצער יודזין!

איבערמארגן זונטאג דעם 13 טען ה. ח. קומט פאר אין לאקאל פון דער

יודישער קהלה

די גרויסע יעהרליכע פערזאמלונג פון „לינת־הצדק“

קומט מאסענהאפט!

בערויבט צוויי יודישער הענדלער.

דעם פערגאנגענעם דינסטאג איז נעבען דארף שיעוויעושא (קעלצער וואיעוו) פער־האלטען געווארען א פוהר, אויף וועלכע ס'זענען געזעסען די פעדערען־הענדלערין לאה דאנציגער און יצחק דוד ווײנשטײן. נאכ'ן בערויבען ביי ווײנשטײנ'ען 15 זל. און ביי לאה דאנציגער סינף הונדערט זענען די אנפאלער אנטלאפען.

ווי ס'איז דערנאך פעסטגעשטעלט גע־ווארען זענען די צוויי פערברעכער פראנ־טשעק פראנטשישעק און ראמא קאצאט מ'האט זיי פערהאלטען און בעת דעם פערהער האבען זיי זיך מודה געווען

געכאפט קעליכע מינדעריעריגע גנבים.

זייט א לענגערע צייט איז פארגעקומען אין קעלץ סיסטעמאטישע גנבית פון פיה־רען, ווי שפייז־ארטיקלען, טאבאק און אנד. לעצטענס איז פאליציי געקומען אויף די שפירען פון די גנבים און זיי ארעס־טירט.

די שייקע איז בעשטאנען פון קעליכע מינדעריעהרינע: קאוואלסקי סטאניסלאוו 19 יאהר אלט, קארדינאל סיעשיסלאוו 15 יאהר און טאדעאוש סקאראדזקי — 14 יאהר, ביי וועלכע ס'איז געפונען געווא־רען נאך קעליכע גע'גנב'עטע ארטיקלען.

18־טער יאהרצייט פון די בעפאלענע אין תל־חי.

דער צענטראל־קאמיטעט פון דער ליגע פארן ארבייטענדען ארץ־ישראל פירט יעצט דורך איבערן גאנצען לאנד תל־חי אקאדעמיעס און פערזאמלונגען צום 18־טען יאהרצייט פון די געפאלענע אין תל חי — טרומפעלדאר און חברים.

דעם 12 טען ר. ח. י"א אדר, ווען עס פאלט אויס דער 18־טער יאהרצייט פון תל־חי און אויך אין משך פון גאנצען חודש פעברואר, וועלען פארקומען אקא־דעמיעס און פערזאמלונגען אין הונדער־טער פונקטען איינגעארדנעט דורך די ליגעס פון ארבייטענדען ארץ ישראל.

במשך פון חודש פעברואר וועט אויך ווערען דורכגעפיהרט די טראדיציאנעלע אקציע פון י"א־אדר פארן פאל. ארב. פאנד (קפא"י).

די יודישע באפעלקערונג וועט זיכער ווארעם אויפנעמען די זאמלער און זי־כערען דעם דערפאלג פון די אקציע.

קאמאשענמאכער שטרייק דויערט.

די אונטערהאנדלונגען מיט די שיף־מחרים האבען נישט געבראכט צו קיין שום רעזולטאטען. מיטוואך פריה איז ווי־דער פארגעקומען א פערזאמלונג פון אלע קאמאשענמאכער, וועלכע פאדערען ווײ־טער צו שטרייקען ביז אלע ארויסגעריק־טע פאדערונגען פון זעך וועלען ווערען דורך די שיף־מחרים אונטערגעשריבען אהן שום ענדערונגען.

אין שטאדט איז דער שטרייק אנזעה־עוודיק. הונדערטער געזעלען און מייס־טער'ס פערפולען דעם מארק־פלאץ. דער וועטער שפילט צו, די טעג זענען שעהן — גענוסט דער עולם דערוויל פון די שעה־נע זון.

גנבות און פארפאלען.

דער היגער איינוואוינער הענין לעסן (לעגיאנוב 35) האט געמאלדן, אז בעת'ן קויפען א בילעט ביי דער קאסע פון קינא „טשאכארסאק“ האט מען איהם ארויסגעצויגען פון פאלטען א פארטמאל מיט הונדערט זלאטעס.

אין שפייז־גאלאנטעריע־געשעפט פון לאזער רוואראצקי האט מען ארויסגע־גנב'עט כחורה פאר צוויי הונדערט זלאטעס.

די לעצטע וואך איז סערהאלטען גע־ווארען אין קעלץ א פארשוין, וועלכער האט זיך לעגיטימירט מיט א מיליטער ביכעל פראנטישעק מאטושעק פון נאס־טין און לעצטענס א רייזענדער. דער זעלבער מיט נאך צוויי חברה־לייט האבען נאסטראלירט אין קעלצער געגענד ווערבירענדיג ארבייטסלאזע אלס אגראר־ארבייטער קיין דייטשלאנד. ער האט געפיהרט א דייטשען בריוו אין וועלכען מען שרייבט איהם, אז דייטשלאנד גוי־פינט זיך אין אומלבע ארבייטער און פון יעדען איינעם קאנדידאט גענומען צו צוויי זל. איינשרייב געלד.

דער פערהאלטענער פראנטישעק מא־טושאק שוין מיט צוזיפנגעזאמעלטע 60 זלאטעס איז איבערגעגעבען געווארען די גערינכטס־מאכט.

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kucheni, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach
w Radomskim Towarzystwie Elektrycznym
Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

We wtorek dn. 15/II b. r. w
teatrze P. W. i W. F.
dwa gościnne wyst. o godz. 1630 i 2030
Eugeniusza B O D O
W arcyzabawnej komedji muzycznej
CIOTKA KAROLA

א סענסאציאנעלער קלאנג־פילם
אין קינא
קאסינא
מ. נ.
„ZATAŃCZYMY“

Z DZWONKIEM
IDEAL JAWA —
DOBRA KAWA

Kino ADRIA Do niedzieli dnia 13 Lutego włącznie **Kino ADRIA**

פרייטאג דעם 11 3:30 אז.
שבת דעם 12 1 און 3 אז
זונטאג דעם 13 12 און 2 אז
פריהמארגען־פילמען
TRĘDOWATA
wg. utworu Mniszkówny
w roli tytułowej
BARSZCZEWSKA

OSTATNI ALARM
z piekła obozu koncentracyjnego
pod ogniem wrogich posterunków
NAD PROGRAM: DODATKI

אכטונג קעלץ! אין אלע רעדאקציע און אדמיניסטראציע ־ ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגן מיט אונזער מיטארבייטער י. צוקער

שריפטליך קען מען זיך ווענדען:
Red. „Radomer - Kielcer - Leben“
Kielce, skrz. poczt. 98. — Tel 16 - 22

אבאנעמענטס פרייז: פאר א חודש אין ראדאם זלאט. אין פראווינץ, צאלבען 4 פראנק. אין אויסלאנד לענדער 30 סענט.

TARYFA OGŁ: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr. w tekście mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr.
1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.